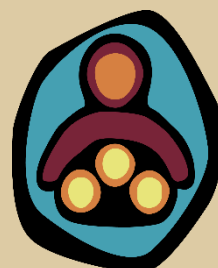

Kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiat Qeqqata Kommunia

Charlotte Brandstrup Ottendahl
Durita Lyngsø Svartá
Peter Bjerregaard
Ingelise Olesen
Christina Viskum Lytken Larsen

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018

**Innuttaasut
Peqqissusiannik
Iisimatusarfik**

Center for Folkesundhed i Grønland
Centre for Public Health in Greenland

Kommunimi innuttaasut peqqissusiat Qeqqata Kommunia

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018

Charlotte Brandstrup Ottendahl
Durita Lyngsø Svartá
Peter Bjerregaard
Ingelise Olesen
Christina Viskum Lytken Larsen

Suliamik nalilersuisoq: Maja Bæksgaard Jørgensen

Copyright © 2021
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Issuaaneq, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaavoq
issuaaffigineqartup erseqqissumik nalunaarneratigut.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-548-3

Statens Institut for Folkesundhed
Stuðiestræde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq www.sdu/sif

Siulequt

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018 Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit tullerriaat tallimaasut nutaajunerpaartaattut 2019-imi tamanut saqqummiunneqarpoq. Nalunaarusiaq 2019-imeersoq innuttaasut peqqissusiannut uuttuutininik takussutissiivoq, aamma peqqissutsikkut uuttuutini arlalitsigut pitsanngoriaateqartoqarneranik takutitsilluni (pujortartarneq, nerisaqarneq aamma ineqarnikkut pissutsit, il.il.) ilutigitillugulu arlalitsigut allanngortoqarsimanani, tassunga ilanngullugit taaneqarsinnaallutik inuunerup pitsaassusia, timimik aalatitsineq, il.il. Nalunaarusiaq Kalaallit Nunaanni peqqissutsimik siuarsaalluni aamma pitsaaliuilluni suliaqarnermi atortussatut suli pingaaruteqarpoq.

Nalunaarusiat immikkut suliarineqartut tallimat maanna tullinnguupput, Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinermit kisitsisit nuna tamakkerlugu kommuninut tallimanut agguataarneqarlutik. Taamaalilluni nalunaarusiat tallimat suliarineqarput, kommuninut tamanut ataseq suliarineqarluni. Nalunaarusiani taakkunani 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit kisitsisit sumiiffiinnut agguataarneqarput, taamaaliornikkut kommunini atasiakkaani peqqissutsimik siuarsaalluni aamma pitsaaliuilluni sulinissaq tigussaanagerusunngortinniarlugu.

Kommunini tamani amerlasuut ingerlalluarlutillu pitsaasumik peqqissuseqartut nalunaarusiat takutimmassuk pitsaasuvoq. Amerlasuut pitsaasumik peqqissuseqarlutik namminneq naliliipput, timersortarlutik, ilaquuttatik peqatigalugit piffissamik atuisarlutik aamma pinngortitamiittarlutik, peqqissutsimulli pitsaanngitsumik sunniuteqartumik ajornartorsiutit suli takussaapput.

Kommunimut nalunaarusiaq una kommunimi innuttaasut peqqissusiisa qanoq innerannik kisitsisunik najukkaneersunik toqqaannartumik kommunimi politikinerinut aamma allaffissornikkut aqutsisunut ingerlatitseqqinniarnuvoq siulleq. Kommunimi innuttaasut peqqissusianni sutigut ingerlallu-artoqarnerisooq aamma sutigut pingaarutilinnik unammillagassanik suliaasaqarnerisooq pitsaanagerusumik takuneqarsinnaanissaanut tamanna tapertaasinnaasooq neriuarpoq. Neriuutigaarput misissuineq innuttaasunut, misissuinermit peqataalluarnermikkut tapertaasimasunut, naggataatigut ilu-aqutaasinnaasooq. Taakkoqanngippammi misissuisooqarsinnaanngilaq.

Misissuinermit peqataasunut tamanut qujanaq. Atuarluarina.

Morten Grønbæk
Pisortaq
Statens Institut for Folkesundhed

Christina Viskum Lytken Larsen
Ilisimatusartunut aqutsisooq
Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik

Imarisai

1	Aallaqqaasiut.....	5
2	Peqqissuseq aamma atugarissaarneq.....	9
2.1.	Peqqissutsimik nammineq naliliineq.....	9
2.2.	Inuunerup pitsaassusia	11
2.3.	Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq	12
2.4.	Imminut toqunnissamik eqqarsaatit aamma imminut toqoriaraluarneq	13
2.5.	Peqqissutsimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutit.....	15
3	Timimik aalatitsisarneq aamma nerisaqarneq.....	17
3.1.	Timimik aalatitsisarneq	17
3.2.	Nerisarisartakkat.....	21
3.3.	Timimik aalatitsisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit.....	23
4	Aarlerinaatinut pissutaasut.....	26
4.1.	Ineqarnikkut pissutsit	26
4.2.	Kinguaassiuutitigut atornerluisarneq.....	27
4.3.	Imigassamik atuineq.....	30
4.4.	Pujortartarneq	32
4.5.	BMI – Pualavallaarnermut uuttuut	34
4.6.	Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqqannginneq	36
4.7.	Aarlerinaatinut pissutaasuni inuuniarnikkut assigiinngissutit	37
5	Kulturimut tunngasutigut peqqissutsimut uuttuutit	40
5.1.	Pinngortitaq aamma ataatsimoorneq	42
5.2.	Ilaquttat aamma atassuteqarfiit.....	44
5.3.	Ilorrisimaarneq aamma inuunerup pitsaassusia	45
5.4.	Atugarissaarneq aamma kulturimut tunngasutigut uuttuutit	46
5.5.	Kulturimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutinut uuttuutit.....	46
6	Eqikkaaneq aamma naggasiut.....	47
7	Najoqqutat	51
8	Ilanngussaq	53

1 Aallaqqaasiut

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinermi paasissutissarpasut kater-sorneqarput, inuiaqatigiit inuunerminni atugaannut, inooriaasiannut aamma peqqissusiannut tunngasut (Larsen allallu, 2019). Innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit takuttuarpaat, Kalaallit Nunaanni innuttaasut amerlanerpaat peqqissuullutik oqaatigisaraat, ilutigitilluguli peqqissutsikkut unamilligassat arlallit takuneqarlutik, tassunga ilanngullugit pujortartarneq aamma angissut-simut agguaqatigiissitsinermi oqimaassutsip (body mass indeksi (bmi-ip) qaffakkiartornera, il.il.

2018-imi innuttaasut peqqissusiannik misissuineq Kalaallit Nunaat tamakkerlugu illoqarfinni aqqaneq-marlunni aamma nunaqarfinni arfineq-pingasuni peqataasut, 15-iniit 94-it tikillugit ukiullit 2.539-t, akissutaannit tunngaveqarpoq. Tamatuma assigaa ukioqqortussutsini taakkunani innuttaasut tamarmik 5,8 %-erigaat, aamma misissuinermit peqatiserineqartut 52 %-eralugit.

Paasissutissat taakku tunngavigalugit maanna kommunini innuttaasut peqqissusiannut tunngasut kommuninut tamanut suliarineqarput. Innuttaasut peqqissusiisa kommunikkaartumik suliarineqarnerannut siunertaq tassaavoq, kommunini ataasiakkaani inuunerminni atukkat, inooriaaseq aamma peqqissuseq itisiliiffigalugillu assigiinngissutaannik takussutissiiffiginissaat. Kommuninut nalunaarusiat Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinerminni uuttuutinit erseqqissaatigineqartunit, Inuunerittami pingaarnertut sammineqartunik aamma nakkutilliinerusunit, tunngaviumik aallaaveqarput. Periuseq pillugu itisiliineq annertunerusoq ilanngussami takuneqarsinnaavoq. Nalunaarusiornermi siunnerfigineqartut tassaapput kommunini politikereit, atorfilittat, najukkami peqqinnissakkut sullissisut aamma najukkami inuunerminni atukkanik aamma peqqissutsimik soqutigisallit. Inernilius-sat innuttaasut peqqissusiannut tunngasutigut kommunit peqqinnissakkut- imaluunniit pitsaaliuiner-mut periusissiaasa pitsanngorsarneqarnissaannut pisariaqartinneqartunik tikkuussisinnaapput. Minnerunngitsumik kommunimi peqqissutsimut tunngatillugu sutigut ingerlalluortoqarneranik paasisaqarnissamut nalunaarusiap inernerit atornerqarsinnaapput.

Nalunaarusiami uani Innuttaasut peqqissusiannik 2018-imi misissuinerminni Qeqqata Kommuniani najugallit inuunerminni atugaannut, inooriaasiannut aamma peqqissusiannut uuttuutit nassuiarneqarput. Qeqqata Kommuniani misissuinermit peqatiserineqartut 49,2 %-ii peqataapput. Nalunaarusiaq kommunimi innuttaasut peqataasut ukiuinut, suaassusiinut, najugaannut, ilinniagaannut, inu-ussutissarsiutaannut aamma pigissaarnerannut tunngatillugu nassuiaammik aallarnerneqarpoq, peqqissutsimut uuttuutit tulliullugit nassuiarneqassallutik. Kommuninut kisitsisinik sanillius-sinissamut tunngavissaqarumalluni kisitsisit tamarmik nuna tamakkerlugu peqqissutsimik uuttuinerit kisit-sitaannut sanillinneqarput. Uuttuutit tamarmik suaassutsinut- aamma ukiut assigiinngissutaannut misissorneqarput, aamma kisitsitigut qularnaatsumik assiginngissutinik nassaarfiusut nas-suiarneqarlutik. Peqqinnikkut inuuniarnermi assigiinngissutit aamma nalunaarusiami malun-naatilimmik sammineqarput, naggasiutitullu innuttaasut peqqissusiannik misissuinissaq tulleg

pillugu kommunit aamma Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfiup akornanni suleqatigiinnerup ingerlateqqinnissaanut periarfissat saqqummiunneqassallutik.

Qeqqata Kommuniani aamma nuna tamakkerlugu peqataasut immikkut ilisarnaataat tabeli 1-imi takutinneqarput.

Tabel 1. Qeqqata Kommunianni aamma nuna tamakkerlugu peqataasut ilisarnaataat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. Kisitsisit pingaarnersiulluni agguaqatigiissinneqartut, takuuk ilanngussa.

	Qeqqata Kommunia		Nuna tamakkerlugu	
	Akissuteqartut pingaarnersiulluni agguaqatigiissin- neqartut amerlas- susiat	%	Akissuteqartut pingaarnersiuil- luni aggu- aqatigiissin- neqartut amerlas- susiat	%
<i>Katillugit</i>	409	(100)	2.579	(100)
<i>Suiaassuseq</i>				
Arnat	223	(53,1)	1.373	(53,5)
Angutit	197	(46,9)	1.195	(46,5)
<i>Ukiut</i>				
15-24-nik ukiullit	51	(12,1)	332	(12,9)
25-34-nik ukiullit	46	(11,0)	325	(12,7)
35-59-inik ukiullit	191	(45,5)	1.183	(46,1)
60+ ukiullit	132	(31,4)	727	(28,3)
<i>Ilinniagaq</i>				
Meeqqat atuarfiat/ilinniarnertuunngorniarfik	216	(52,8)	1.371	(53,2)
Ingerlaqqiffiusumik ilinniagaq sivikitsaq	143	(35,0)	822	(31,9)
Ingerlaqqiffiusumik ilinniagaq akunnattumik aamma sivisuumik sivisussusilik	45	(11,0)	365	(14,1)
Nalunaarutigineqanngitsut	5	(1,2)	21	(0,8)
<i>Inuussutissarsiut</i>				
Suliffik, akunnattumik imaluunniit sivisune- rusumik sivisussusilimmik ilinniakkamik pisariaqartitsiffiusaq	36	(11,0)	304	(14,2)
Ilinniagaqarsimasutut sulisoq	82	(25,2)	506	(23,6)
Ilinniagaqarsimangitsutut sulisoq	118	(36,2)	720	(33,6)
Piniartoq imaluunniit aalisartoq	21	(6,4)	112	(5,2)
Ilinniartut	25	(7,7)	189	(8,8)
Peqataasut inuussutissarsiomerup avataaniittut	44	(13,5)	314	(14,6)
<i>Pigissaarnermut uuttuut*</i>				
0-2	50	(12,3)	347	(13,4)
3	46	(11,3)	330	(12,8)
4	92	(22,5)	505	(19,6)
5	116	(28,4)	738	(28,6)
6	104	(25,5)	660	(25,6)
<i>Najugaq</i>				
Nuuk	-		478	(18,8)
Illoqarfik	361	(88,5)	1.624	(63,9)
Nunaqarfik	47	(11,5)	441	(17,3)

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut arlalinnik atugassaqaqarnerat naapertorlugu nalilersuinermi atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

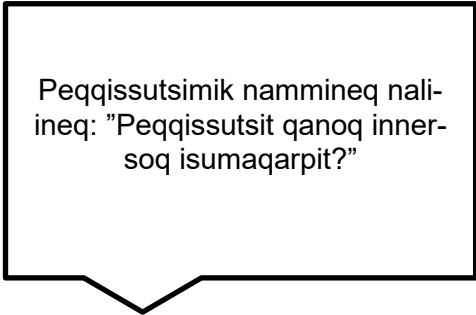
Qeqqata Kommuniani innuttaasut 409-t, 15-iniit 91-it akornanni ukiullit, misissuinermit peqataapput, agguaqatigiissitsinermilu ukiut 49,4-llutik. Peqataasut amerlanerpaartaat 35-it 59-illu akornanni ukioqarput (46 %-it), pingajorarterutaallu 60-inik amerlanerusunilluunniit ukioqarlutik. Ukiuisa agguataarnerat kommuninut allanut assingupput. Peqataasut affaat meeqqat atuarianni atuarsimasuullutilluunniit ilinniarnertuutut ilinniagaqarsimasuupput (53 %-it). Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerpaat ilinniagaqarsimanngitsutut sulisartuupput (36 %-it), ikinnerpaallu pinia-rtuullutilluunniit aalisartuullutik (6 %-it). Amerlanerpaat pigissaarnermut uuttuummi 5-imiillutilluunniit 6-imiipput. Peqataasut amerlanerpaat (89 %-it) kommunip illoqarfinni marlunni (Maniitsumi aamma Sisimiuni) najugaqarput, 12 %-it nunaqarfimmi Atammimmi najugaqarlutik.

2 Peqqissuseq aamma atugarissaarneq

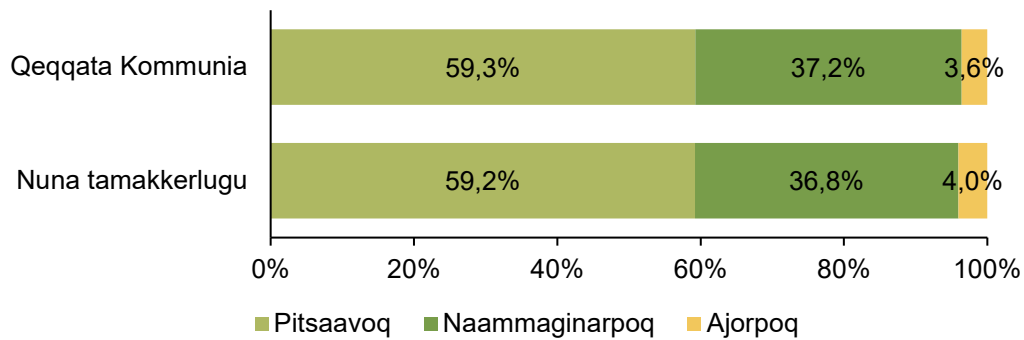
Peqqissuseq atugarissaarnerlu peqqissutsitsinnut assigiinngitsunut arlalinnut tunngavoq. Pitsaasumik peqqissuseqarneq napparsimaneq ajornertut nassuiarneqarsinnaavoq, siammasinnerusumilli isigalugu atugarissaarlunilu inuunerisamik nuannarinninnermik nassataqassaaq. Immikkoortumi tulliuttumi kommunim innuttaasut peqqissusiat aamma atugarissaarnerat itisiliiffiqineqassaaq, tamannalu peqqissutimik nammineq naliliinermik, inuunerup pitsaassusianik aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutimik ilaqarpoq – tassunga ilanngullugit imminut toqunnissamik eqqarsaatit aamma imminut toqoriaraluarnaq.

2.1. Peqqissutimik nammineq naliliineq

Peqqissutimik nammineq naliliineq peqaataasut namminneq qanoq peqqissuseqarnerlutik naliliinerivaat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqaataasut ima aperineqarput: "Peqqissutsit qanoq innersoq isumaqarpit?" akissutissatut periarfissaralugit: pitsaalluinnarpoq, pitsaavoq, naam-maginarpoq, ajorpoq, ajorluinnarpoq. Peqqissutimik pitsaanngitsumik nammineq naliliineq nappaateqarnermut aamma toqujaartarnermut atassuserneqartartoq siusinnerusukkat takuneqarnikuuvoq, taamaattumillu innuttaasut akornanni peqqissutisip qaffasissusianut uuttuutigissallugu pitsaasuulluni (Idler & Benyamini, 1997). Nalunaarsuutini ataaniittuni pitsaalluinnartumik aamma pitsaasumik peqqissuseqarneq "Pitsaasoq"-mut ataatsimoortinneqarput, taamatut aamma ajorpoq aamma ajorluinnarpoq "Ayorpoq"-mut ataatsimoortinneqarput.

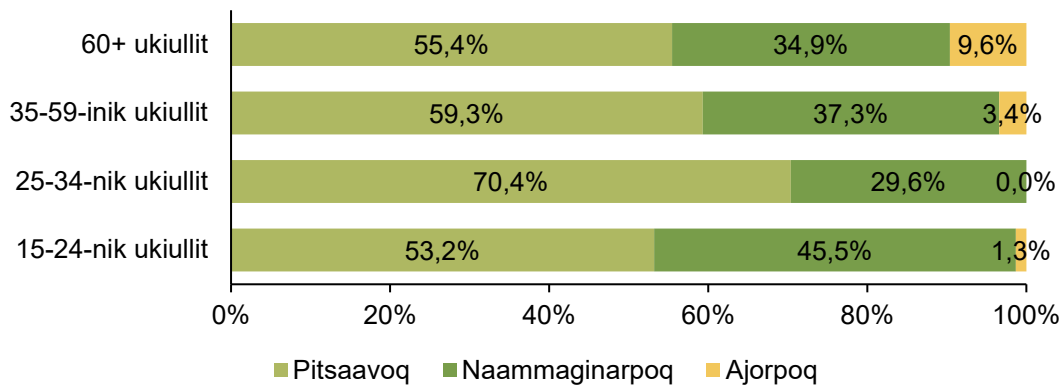
Peqqissutimik nammineq naliliineq: "Peqqissutsit qanoq innersoq isumaqarpit?"

Takussutissiaq 2.1.1. Qeqqata Kommuniani (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) peqataasut peqqissutsimminnik namminneq naliliinerat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.1.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut affai sinnerlugit (59 %-it) peqqissusertik pitsaasutut nalileraat. Taamatuttaaq 37 %-it peqqissusertik naammaginarpoq nartuusoq naliliipput, aamma ikitsuararsuit (4 %-it) peqqissusertik pitsaanngitsutut nalilerlugu. Agguataarnerup assinga nuna tamakkerlugu takuneqarpoq.

Peqqissutsimik nammineq naliliineq ukiut malillugit allanngorarpoq.

Takussutissiaq 2.1.2. Qeqqata Kommuniani peqataasut peqqissutsimminnik namminneq naliliinerat, ukioqatigiiaanut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=408.

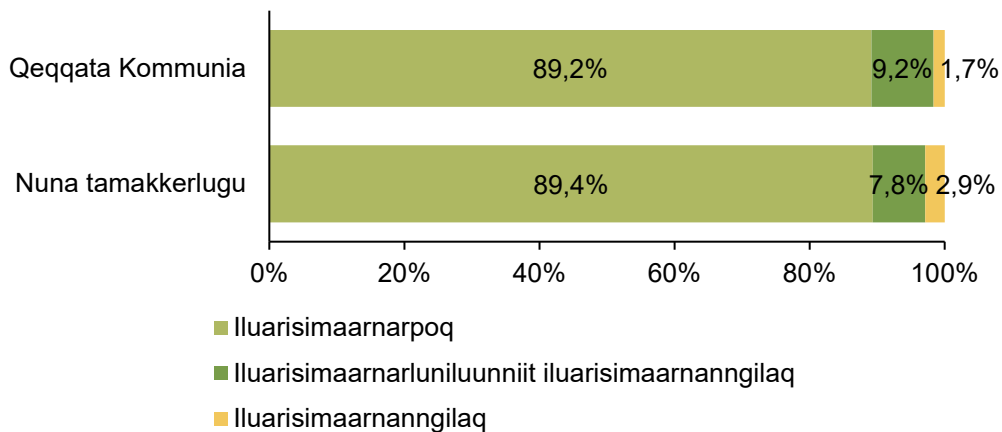
Takussutissiaq 2.1.2-mi takuneqarsinnaavoq, ukioqatigiiaani ukioqqortunerusuni peqqissutsimminnik pitsaanngitsumik naliliisut amerlanerusut. Assigiinngissutit taakku kisitsisitigut qularnaatsuupput, tamannali aamma ilimagineqareersinnaavoq, tassami peqqissutsikkut ajornartorsiutit ukioqqortunerusut akornanni takussaannerusarmata. Aammattaaq peqataasut 15-iniit 24-nik ukiullit akornanni amerlanerpaat peqqissusertik naammaginarpoq oqaatigivaat.

2.2. Inuunerup pitsaassusia

Inuunerup pitsaassusia pitsaasumik inuuneqarnermut suut ilisarnaataanerannut tunngavoq. Inuunerup pitsaassusianut pissutsit amerlasuut apeqqutaasarpot, soorlu timikkut eqqarsartaatsikkullu peqqissuseq, ilinniagaqarneq, suliffik, qanimut atassuteqarfiit, avatangiisit aamma pissutsit allat inuunitta pitsaassusianut sunniuteqartut (Sundhedsstyrelsen, 2020).

Inuunerup pitsaassusia: "Ataatsimut isigalugu inuunerit qanoq iluarisimaatigiviuk?"

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit tamarmik ima aperineqarput: "Ataatsimut isigalugu inuunerit qanoq iluarisimaatigiviuk?", akissutissatut periarfissaralugit: iluarisimaatorujussuara, iluarisimaarpara, iluarisimaarnarluniluunniit iluaaginngilaq, imaluunniit iluarinngilara, iluarinngitsorujussuara. Nalunaarsuutini ataaniittuni naammagisimaarinnilluartut aamma iluarisimaarinnittut "Iluarisimaarpara"-mut ataatsimoortinneqarput, taamatut aamma iluarinninngitsut aamma iluarinninngitsorujussuit "Iluarinngilara"-mut ataatsimoortinneqarlutik.

Takussutissiaq 2.2.1. Qeqqata Kommuniani (N=177) aamma nuna tamakkerlugu (N=991) peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit inuunerisa pitsaassusiat, 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.2.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit amerlanerpaataasa (89 %-it) ataatsimut isigalugu inuunertik iluarisimaarlugu oqaatigigaat, 9 %-it iluarisimaarinnillutilluunniit iluaaginninnatik akissuteqartut, aamma taamaallaat 2 %-it inuunerminnik iluarisimaarinninnatik akissuteqarlutik.

Taamaattumik qulaani paasissutissat uppernarsisippaat, peqataasut 55-it sinnerlugit ukiullit Qeqqata Kommunianeersut amerlanerpaataasa inuunertik nuannarigaat. Inuunerup pitsaassusia suaassutsit ukioqatigiiaalluunniit akornanni allanngoranngilaq.

2.3. Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq

Eqqarsartaatsikkut peqqissuseq tarnikkut nappaateqannginnermut kisimi tunnganngilaq, aammali atugarissaarnikkut pissutsinut tunngalluni. Eqqarsartaatsikkut pitsaasumik peqqissuseqarnermik misigisimaneq inuit ataasiakkaat piginnaasaminik atuisinnaanerannut, ulluinnarni unammilligassanik aamma uippakajaarnermik qaangiiniarsinnaanerannut, aamma inuit allat peqatigalugit ataatsimoornerannut tunngavoq (Sundhedsstyrelsen, 2021).

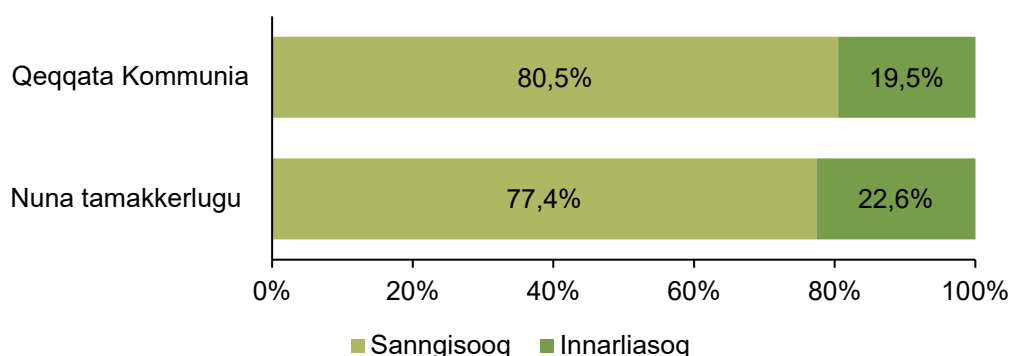
2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi eqqarsartaatsikkut peqqissuseq The General Health Questionnaire (GHQ) (Goldberg allallu, 1997) tunngavigalugu nalilerneqarpoq. Tassani peqataasut apeqqutinik aqqaneq-marlunnik, eqqarsartaatsikkut qanoq issutsimut tunngasunik aperineqarlutik, soorlu ima: "Sapaatit akunnerisa kingulliit ingerlaneranni ernumanermik pissuteqartumik sininneq ajuler-tarpit?" aamma "Sapaatit akunnerisa kingulliit ingerlaneranni nuannaanngissuteqarpit imaluunniit nanertisimavit?".

Apeqqutit aqqaneq-marluk taakku tunngavigalugit peqataasut tamarmik ataasiakkaarlutik 0-imiit 12-imut angusaqartinneqarput.

Oqaaseq **sanngisooq** eqqarsartaatsikkut qaffasissumik atugarissaarnermik misigisimannermut tunngavoq.
Oqaaseq **innarliassuseq** eqqarsartaatsikkut appasissumik atugarissaarnermik misigisimannermut tunngavoq.

Angusaq 0-i eqqarsartaatsikkut peqqissutsimi pitsaasumik atugaqarnermi qaffasinnerpaajussaaq, angusaq 12-i eqqarsartaatsikkut peqqissutsimi atugarissaannginnerpaajussalluni. Nalunaarusiami matumani peqataasut eqqarsartaatsikkut peqqissutsinut marlunnut, sanngisuunut aamma innarli-asunut, avinneqarput.

Peqataasut GHQ-mi 3 ataallugu angusaqarsimasut eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut inissineqarput, aamma akerlianik peqataasut GHQ-mi 3-mik imaluunniit qaffasinnerusumik angusaqarsimasut eqqarsartaatsimikkut innarliasutut inissinneqarlutik (Jacob, Bhugra, & Mann, 1997).

Takussutissiaq 2.3.1. Qeqqata Kommuniani (N=323) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.196) peqataasut eqqarsartaatsimikkut peqqissusiat General Health Questionnaire (GHQ). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Kommunimi GHQ-angusaq agguaqatigiissillugu 1,5-iuvoq, nunalu tamakkerlugu 1,7-iulluni. Takussutissiaq 2.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 81 %-ii

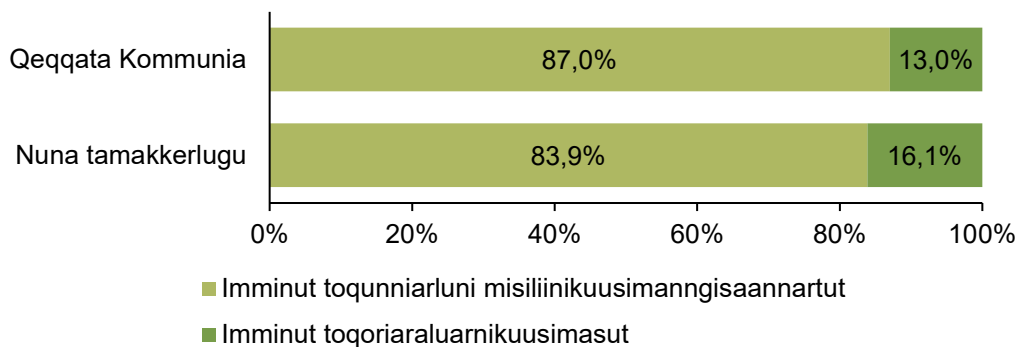
eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut oqaatigineqarsinnaasut, 20 %-illu eqqarsartaatsimikkut innarli-asuusutut oqaatigineqarsinnallutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu Qeqqata Kommuniani eqqarsartaatsimikkut sanngisuut amerlanerusut takuneqarpoq. Eqqarsartaatsikkut peqqissutsimi ukiutigut aamma suaassutsikkut nuna tamakkerlugu assigiinngissuteqartoq takuneqarpoq. Kisianni Qeqqata Kommuniani assigiinngissutinik kisitsisitigut qularnaatsunik nassaartoqanngilaq, tamannali aamma peqataasut amerlannginnerannik pissuteqarsinnaavoq. Arnat aamma ukioqatigiiaani ukiukinnerusut innarliasutut oqaatigineqarsinnaasut amerlanerusarnikuupput.

2.4. Imminut toqunnissamik eqqarsaatit aamma imminut toqoriaraluarneq

Imminnut toquttut amerlassusiat 1970-ikkunnili Kalaallit Nunaanni qaffasippoq. Kingorna misissuisarnerit takutippaat nunap immikkoortuini assigiinngissutit anner-tuujusut, imminnut toquttut amerlassusiat Tunumi aamma Avannersuarmi qaffasinnerpaajummata (Bjerregaard & Larsen, 2015). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineri imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarneq aamma imminut toqoriaraluarneq ima apeqqutigineqarput: "Pimoorutivillugu imminut toqun-nissamik eqqarsaateqarnikuuit?" aamma "Imminut toqunniarlutit misiliinikuuit?". Peqataasut apeqqutinut taakkununga angertut apereqqinneqarput ukiup kingulliup ingerlanerani tamanna pisimanersoq.

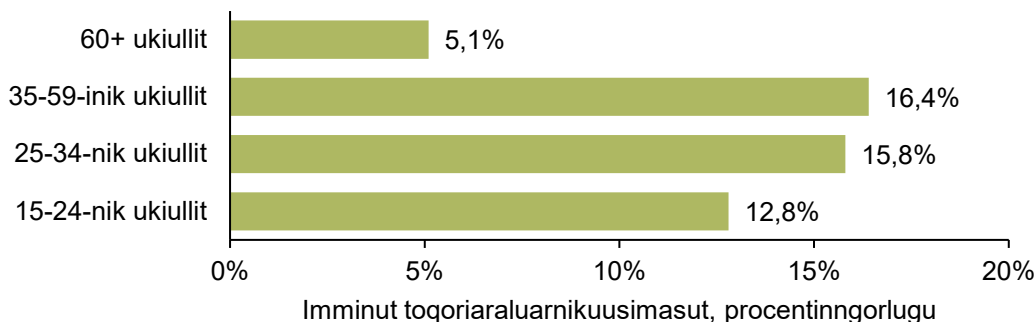
Imminut toqunnissamik eqqarsaatit: "Pimoorutivillugu imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnikuuit?"

Imminut toqoriaraluarneq: "Imminut toqunniarlutit misiliinikuuit?"

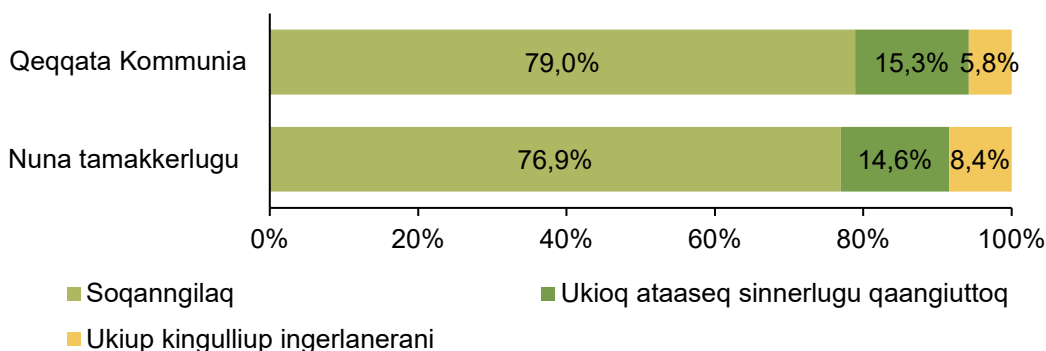
Takussutissiaq 2.4.1. Qeqqata Kommuniani (N=331) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.206) peqataasut akornanni imminut toqunniarluni misiliinikuuneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.4.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 13 %-ii inuuner-mik ilaani imminut toqunniarlutik misiliisimasut. Tamanna nunamut tamarmut sanilliullugu annikin-nerulaarpoq. Aammattaaq imminut toqoriaraluarsimasut akornanni ukiutigut assigiinngissuteqar-poq.

Takussutissiaq 2.4.2. Qeqqata Kommuniani peqataasut imminut toqunnarlutik misiliisimasut amerlassusiat, ukioqatigiiaanut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. (N=332).

Takussutissiaq 2.4.2-mi takuneqarsinnaavoq, imminut toqoriaraluarsimasuni peqataasut 35-t aamma 59-it akornanni ukiullit amerlanerpaajusut. Peqataasuni 60-it sinnerlugit ukiulinni taamaallaat 5 %-it inuunermik ilaani imminnut toqoriaraluarsimapput. Imminut toqoriaraluarsimasuni ukioqatigiiaat akornanni amerlassusit assigiinngiissutaat kisitsisitigut qularnaatsuunngillat, tamanali peqataasut amerlannginnerannik, kisitsisitigut assigiinngissutit takutinnaasannik ajornakusoortisiffiusinnaasumut, pissutaasinnaavoq.

Takussutissiaq 2.4.3. Qeqqata Kommuniani (N=331) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.206) peqataasut akornanni imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarnerit. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 2.4.3-mi takuneqarsinnaavoq, peqataasut Qeqqata Kommunianeersut amerlanerpaartaat (79 %-it) imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnikuunngitsut, 15 %-it ukioq ataaseq sinnerlugu qaangiuttoq misiginikuullugu, aamma 6 %-it ukiup kingulliup ingerlanerani misiginikuusimallugu. Nunamut tamarmut sanilliullugu Qeqqata Kommuniani imminut toqunnissamik eqqarsaateqarsimasut ikinnerulaarput. Ataatsimut isigalugu imminut toqunnissamik eqqarsaateqartut amerlanngitsuinnaat imminnut toqoriaraluarsimangillat.

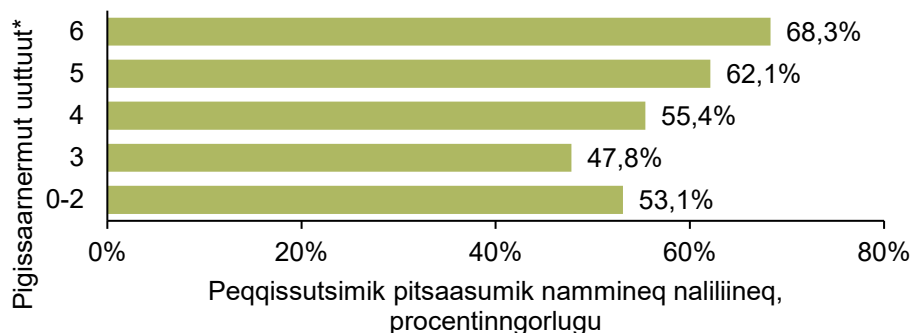
Imminut toqunnissamik eqqarsaateqartuni ukioqatigiiaat akornanni assigiinngitsosqanngilaq, taamaattorli angutitut sanilliullugu arnat amerlanerusut imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarnik misigisaqarsimapput (paasissutissat takutinneqangillat).

2.5. Peqqissutsimut tunngasutigut inuuniarnikkut assigiinngissutit

Inuiaqatigiinni tamani inuuniarnikkut assigiinngissutit piupput, inuit ilaat allanut sanilliullutik pigissaarnerullutik. Peqqissutsimut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngissut pilersarpoq, peqqisuseq imaluunniit peqqissutsimut uuttuutit aalajangersimasut aqqissuussamik pigissaarnerup aalavigalugu aamma allanngorartinneqaraangata. Pigissaarnerup inuunitsinni atukkatsinnut aamma peqqissutsikkut pissusilersuutitsinnut atassuteqarnerannik tamanna pissuteqarpoq (Diderichsen, Andersen, & Manuel, 2011).

Pigissaarnerup uuttuutit assigiinngitsut atorlugit uuttorneqarsinnaavoq, 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi angerlarsimaffimmi atorlutigit iluaqutissat amerlassusiat pigissaarnermut uuttuutit atornerarpoq. Siusinnerusukkat misissuinerit takutinnikuaat, uuttuut taanna peqqissutsimut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngissutinut uuttuutigissallugu naleqquttusoq (Bjerregaard, Dahl-Petersen, & Larsen, 2018). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi peqataasut tamarmik angerlarsimaffimmini atorlutigit arlalinnik pigisaqarnerisut aperineqarput: video/DVD, qarasaasiaq, mikrobølgeovni, errorsivik, erruivik maskiina aamma internetti, akissutissatut periarfissaralugit: Aap aamma Naamik.

Inooqataanikkut inississimaffik aalavigalugu peqqissutsip qanoq allanngorarsinnaaneranut assersuutit pigissaarnermut uuttuut peqqissutsimik nammineq naliliinermit atatillugu takussutissiami ataniittumi takutinneqarpoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atorlutigit arlalinnik atugassaqarnerat naapertorlugu nalilersuinerimi atornerarpoq, 0-2 pigissaarnermut qaffasissutisimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnermut qaffasissutisimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 2.5.1. Qeqqata Kommuniani peqqissutsimik pitsaasumik nammineq naliliineq, pigissaarnermut uuttuummik agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=242.

Takussutissiaq 2.5.1-imi takuneqarsinnaavoq, pigissaarnerup qaffakkiartornera malillugu peqataasut peqqissutsiminnik pitsaasumik nammineq naliliisut amerlassusiat qaffakkiartortoq. Tassa

imaappoq, pigissaarnerpaat akornanni peqqissutsimik pitsaasumik nammineq naliinerit aamma amerlanerpaajupput. Peqqissutsimilli nammineq naliliinermi assigiinngissutit kommunimi kisitsisigit qularnaatsuunngillat, naatsorsuinerilli assingi nuna tamakkerlugu kisitsisigit qularnaatsuupput. Taamaattumik peqqissutsimik nammineq naliliinermi inuuniarnikkut assigiinngissut aamma Qeqqata Kommuniani takuneqarsinnaasutut ippoq.

3 Timimik aalatitsisarneq aamma nerisaqarneq

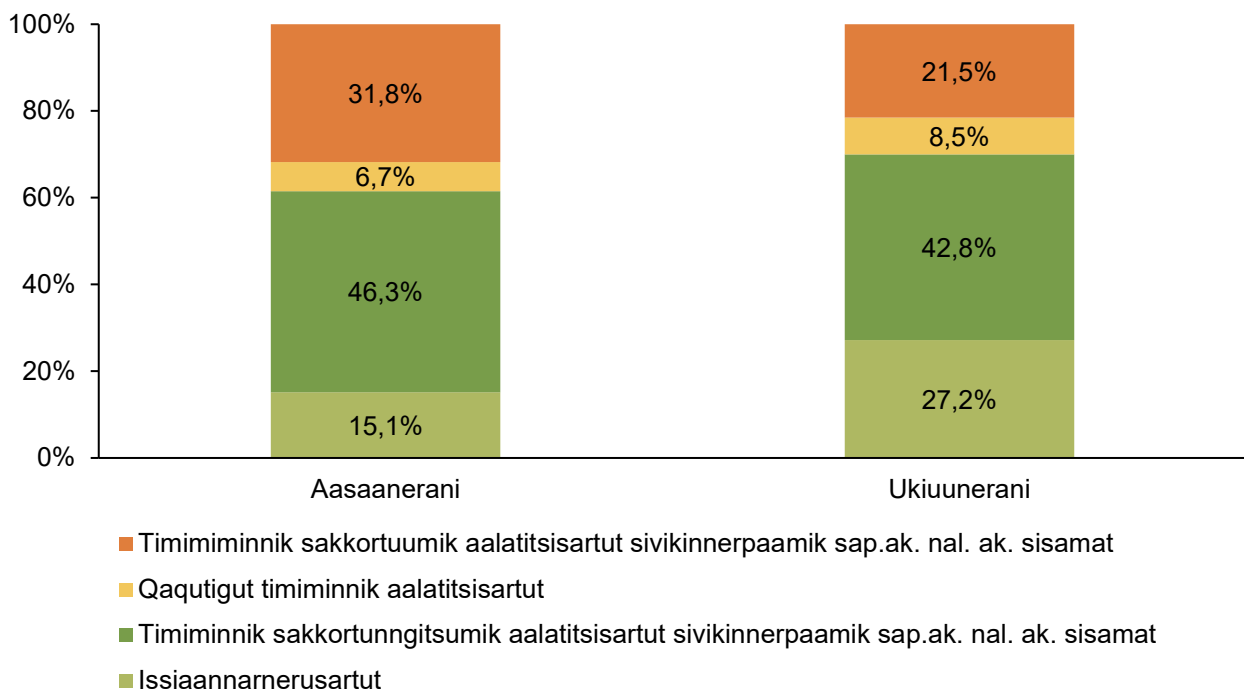
Timimik aalatitsineq (inuussutissarsiutigalugu sulineq, angerlarsimaffimmi suliassat, assartuineq, timersorneq, sunngiffimmi sammisaqarneq) aamma assigiinngisitaartunik nerisaqarneq peqqinartumik inooriaaseqarnermut tapertaapput. Timimik aalatitsineq aamma nerisaqarneq ataatsimoorillugit ileqqunut Kalaallit Nunaanni innuttaasut akornanni peqqissutsikkut unammilligassat anginerit ilaanni pingaarnernerpaatut pissutaapput, tassalu pualavallaarneq annertusiartuinnartoq (kapitali 4 takuuk).

3.1. Timimik aalatitsisarneq

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: “Qaammatini kingullerni aqqaneq-marlunni sunngiffinni timimik aalatitsinermut atatillugu nassuiaat sorleq ilinnut tulluarnesua – aasakkut aamma ukiukkut?”, akissutissatut periarfissaralugit: Issialluni suliaqarneq (atuarneq, fjernsynimik isiginnaarneq, il.il.), sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortunngitsumik timigissarneq (pisulluni pisiniarfilarneq imaluunniit suliffimmut suliffimmiillu pisunneq, illup iluani oqitsunik suliaqarneq, il.il.), ilaannikkoorarluni timigissartarneq (timersorneq, qimusserneq, il.il.), timigissaatigalugu timersorneq imaluunniit sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani timimik aalatitsiffiusunik allanik sammisaqarneq, aamma sapaatip akunneranut arlaleriarluni timersorneq aamma sakkortuumik sungiusarneq. Immikkoortut taaneqartut kingullit marluk nalunaarusiami uani ataatsimoorinneqarput, sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timimik aalatitsilluni sammisaqarnermut.

Timimik aalatitsisarneq: “Qaammatini kingullerni aqqaneq-marlunni sunngiffinni timimik aalatitsinermut atatillugu nassuiaat sorleq ilinnut tulluarnesua - aasakkut aamma ukiukkut?”

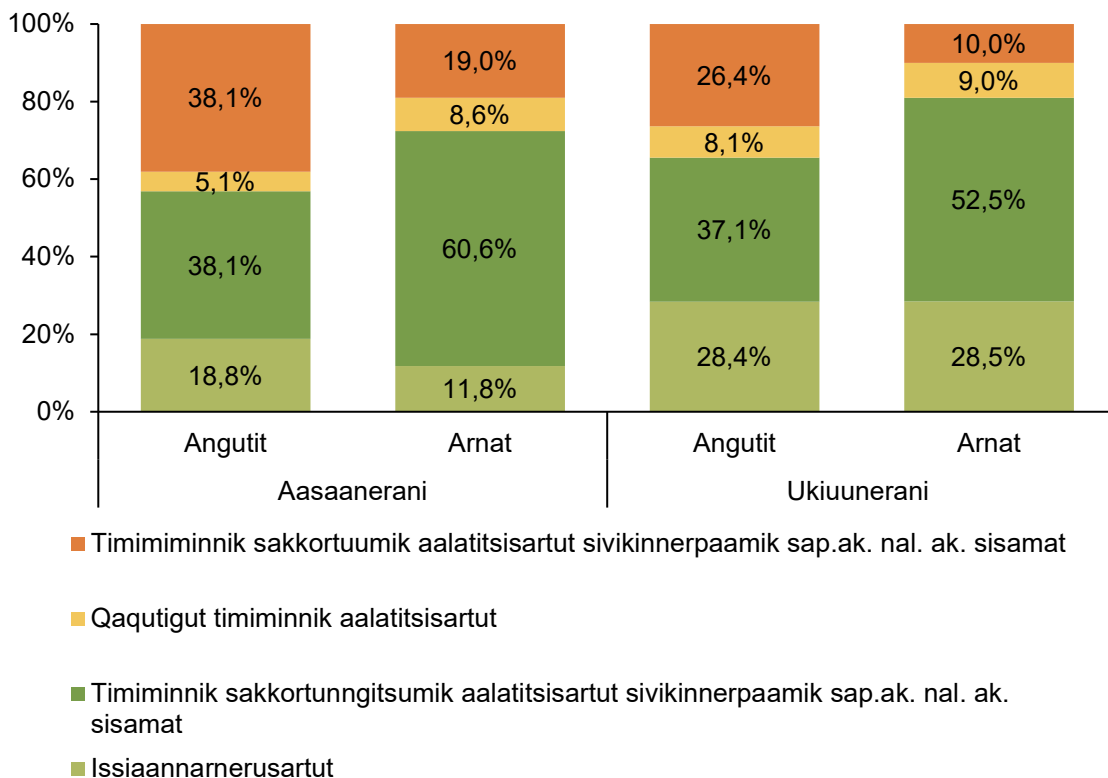
Nerisaqarnermut- Timigissarnermullu Siunnersuisoqatigiit innersuussutigivaat meeqqat inersimasullu ullormut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerani ataatsimi aalasassasut. Aalaneq tassaa-sinnaavoq suliffimmut suliffimmiillu pisunneq imaluunniit cykkilerneq, piniariarneq, eqqiaaneq, timersorneq, arsaanneq allarpassuillu (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2015).

Takussutissiaq 3.1.1. Qeqqata Kommuniani qaammatini kingullerni 12-imi aasaanerani (N=408) aamma ukiuunerani (N=408) sunngiffimmi timimik aalatitsisarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

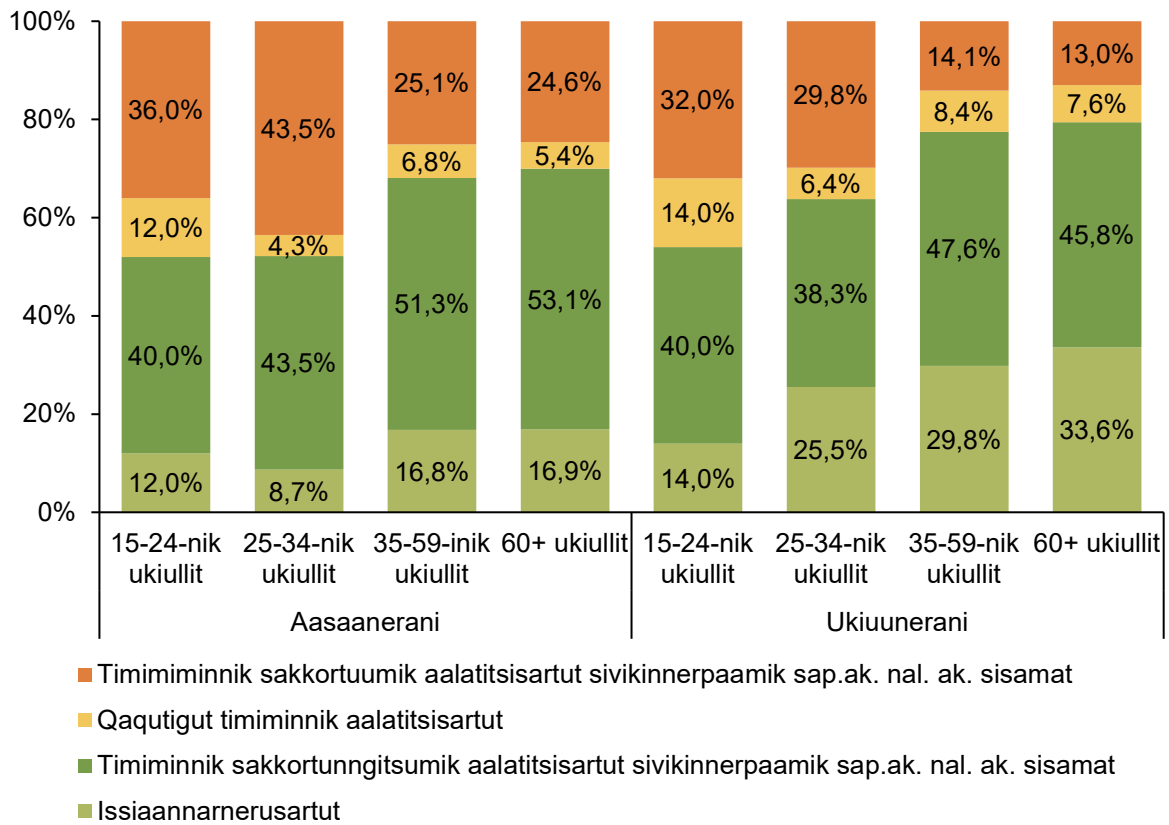
Takussutissiaq 3.1.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani qaammatini kingullerni aqqaneq-marlunni sunngiffimmi timimik aalatitsilluni sammisaqarnerit agguataarneqarnerat, aasaanerani aamma ukiuunerani. Takussutissiap takutippaa, ataatsimut isigalugu amerlanerit ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani timiminnik aalatitsinerusartut. Takuneqarpoq peqataasut 85 %-ii assigiiingitsumik annertussusilimmik aasaanerani timiminnik aalatitsisartut, aamma 73 %-it ukiuunerani. Qeqqata Kommuniani peqataasut affaat inulaarlugit aasaanerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, 31 %-illu sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisarlutik. Qeqqata Kommuniani peqataasut 41%-ii ukiuunerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortunngitsumik timiminnik aalatitsisarput, 22 %-illu sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisarlutik. 15 %-it aasaanerani sunngiffimmini issiaannarnerusarput, ukiuunerani 27 %-iullutik.

Qeqqata Kommunianisulli nuna tamakkerlugu peqataasut amerlanerusut ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani timiminnik aalatitsinerusartut takuneqarsinnaavoq. Qeqqata Kommuniani sunngiffimmini ukiuunerani timiminnik aalatitsisartut amerlassusiat nuna tamakkerlugu amerlassutsit assigingajalluinnarpai. Aasaaneranili timimik aalatitsisarnermi allanngorartoqarpoq. Nunamut tamarmut (28 %-inut) sanilliullugu Qeqqata Kommuniani aasaanerani timiminnik sakkortuumik aalatitsisartut amerlanerulaarput (32 %-it) (paasissutissat takutinneqangillat).

Takussutissiaq 3.1.2. Qeqqata Kommuniani aasaanerani (N=408) aamma ukiuunerani (N=408) timimik aalatitsisarneq, suaassutsinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 3.1.2-mi takuneqarsinnaavoq, timimik aalatitsisarnerup sakkortussusianut tunngatil-lugu suaassutsini assigiinngissuteqartoq. Angutit arnanut sanilliullugit amerlanerusut sapaatip aku-nneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisar-put, aasaanerani (38 %-it) aamma ukiuunerani (26 %-it), arnat ikinnerusut sakkortuumik timiminnik aalatitsisarlutik, aasaanerani (19 %-it) aamma ukiuunerani (10 %-it). Tassunga atatillugu arnat (12 %-it), angutinut (19 %-inut) sanilliullutik ikinnerusut aasaanerani issiaannarnerusarput. Ukiuunerani issiaannarnerusarnermut tunngatillugu suaassutsit akornanni assigiinngitsoqanngilaq. Arnat an-gutillu timiminnik aalatitsisarneranni assigiinngissutit kisitsisitigut qularnaatsuupput.

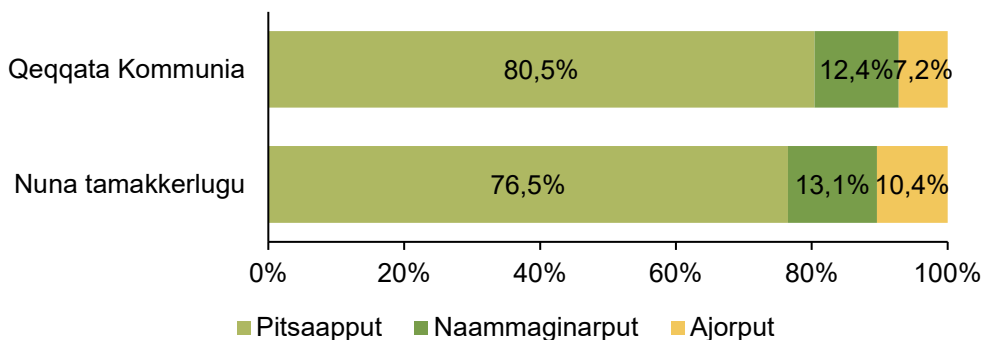
Takussutissiaq 3.1.3. Qeqqata Kommuniani aasaanerani (N=408) aamma ukiuunerani (N=408) timimik aalatitsisarneq, ukiuinerut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Timimik aalatitsisarnerup sakkortussusianut tunngatillugu ukioqatigiiaat akornanni assigiinngit-soqarpoq, tamannalu takussutissiaq 3.1.3.-mi takuneqarsinnaavoq. Ataatsimut isigalugu ukioqatigiiaani tamani ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani sunngiffimmini timiminnik aalatitsisnerusarput, aamma amerlanerit aasaaneranut sanilliullugu ukiuunerani issiaannarnerusarlutik. 25-niit 34-t ukiullit akornanni aasaanerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisartut amerlanerpaapput (44 %-iullutik), ukiuunerani sapaatip akunneranut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini sisamani sakkortuumik timiminnik aalatitsisartut amerlanerpaat 15-iniit 24-nik ukiullit akornanniillutik (32 %-iullutik). Ukiuunerani sunngiffimmi issiaannarnerusartut amerlassusiat ukioqqortusiartorneq malillugu qaffakkiartorpoq, 15-iniit 24-nik ukiullit 14 %-ii issiaannarnerusarlutik, aamma 60-inik imaluunniit amerlanerunuk ukiullit 34 %-ii issiaannarnerusarlutik. Ukioqatigiiaat akornanni ukiuunerani timimik aalatitsisarnermi assigiinngissutit qularnaatsuupput, aasaaneranulli tunngatillugu taamaannaatik.

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: "Nunaqarfisanni/illoqarfisanni timimik aalatitsinissamut periarfissat qanoq igivigit?", akissutissat periarfissaralugit: pitsaalluinnarput, pitsaapput, naammaginarput, ajorput, ajorluinnarput. Nalunaarsuutini ataaniittuni pitsaalluinnarput aamma pitsaapput ataatsimoorinneqarput, imaalillugit "Pitsaapput", aammattaaq ajorput

Timimik aalatitsinissamut periarfissaq: "Nunaqarfisanni/illoqarfisanni timimik aalatitsinissamut periarfissat qanoq igivigit?"

aamma ajorluinnarput ataatsimoortinneqarput, imaalillugit "Ajourput".

Takussutissiaq 3.1.4. Qeqqata Kommuniani (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577 timimik aalatitsinissamnut periarfissaq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 3.1.4-mi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 81 %-iisa timiminik aalatitsinissamut periarfissat pitsaasuusut nalileraat, aamma 12 %-it periarfissat naammaginarput nalilerlugit. Nunamut tamarmut sanilliullugu assigiinngissut annikitsuararsuavoq. Kommunimi timimik aalatitsinissamik periarfissat pitsaasuusut ukioqatigiiaani tamani amerlasuut (80 %-it missaanniittut) naliliipput. Ilutigitillugu timimik aalatitsinissamut periarfissat pitsaanngitsut ukioqatigiiaani tamani amerlanngitsut naliliipput, tamatumani ukiukinnerpaani 15-iniit 24-nut ukiullit 5 %-iinut tunngalluni (paasissutissat takutinneqanngillat).

3.2. Nerisarisartakkt

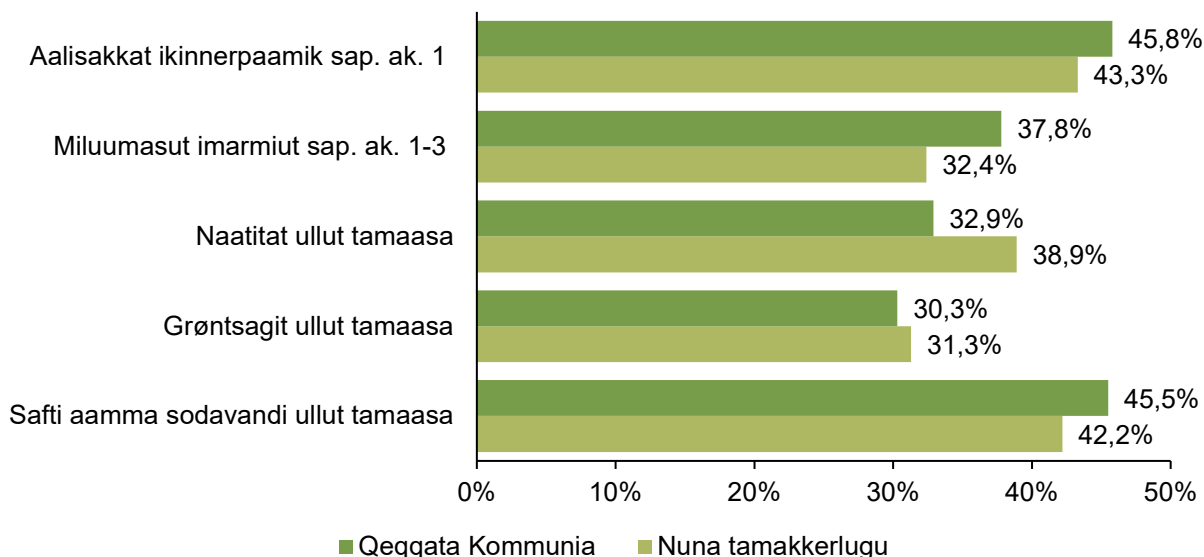
Najukkami pisaanik nerisaqartarneq (puisi, arfeq, aalisaq, tuttu il.il.) appariartorsimavoq, aammalu nerisassanik avataaniit tikisitanik atuineq ukiuni kingullerni 100-ni qaffakkiartorsimalluni (Dahl-Petersen, Larsen, Nielsen, Jørgensen, & Bjerregaard, 2016). Miluumasunik imarmiunik aamma aalisakkanik assigiaginnarmik nerisaqarneq, aamma taamatut nerisassanik avataaniit tikisitanik assigiiaginnarmik nerisaqarneq peqqissutsimut iluaqutaanngilaq. Siusinnerusukkut innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerni takuneqarsinnaavoq, pingaartumik tungusunnitsunik imigaqartarneq qaffariaateqarsimasoq, aamma nerisaqariaatsit allanngornerat peqqissutsimut unammillernarsinnaasut (Dahl-Petersen allallu, 2016).

Nerisanut uuttuutit:

- Ullut tamaasa naatitartortarpoq
- Ullut tamaasa grøntsagitortarpoq
- Ikinnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarluni aalisagartortarpoq
- Sapaatip akunneranut 1-3-riarluni miluumasut imarmiut neqaannik nerisarpoq
- Ullut tamaasa saftimik imaluunniit sodavandimik imertarpoq

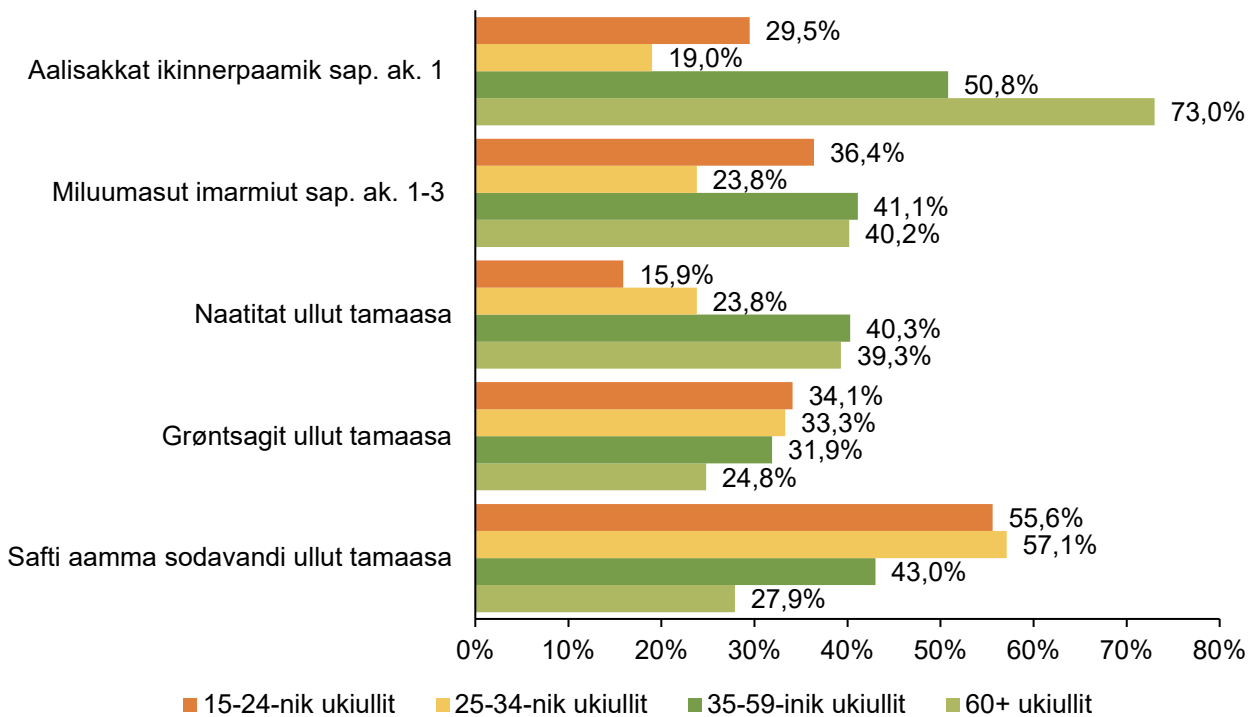
Inuunerittap aamma Nerisaqarnermut Timigissarnermullu Siunnersuisoqatigiit nerisassatut innersuussutaat naapertorlugit nerisarisartakkanut uuttuutit arlallit ineriartortinneqarput, aamma 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit nalunaarusiami ilanngunneqartunik. Pingaartillugu taaneqassaaq, uuttuutini pitsaasut pitsaanngitsillu takuneqarmata. Ullut tamaasa naatitartortarneq

grøntsagitortarnerlu, aamma sapaatip akunneranut ataasiarluni aalisagartortarnek pitsaasutut isigineqarput, ullut tamaasa saftitortarnek sodavanditortarnerlu pitsaanngitsutut isigineqarlutik. Immik-korluinnaq ippoq miluumasut imarmiut neqaannik sapaatip akunneranut 1-3-riarluni nerisarneq. Tamanna kalaallit kulturiannut ilaanera pissutigalugu pitsaasutut isigineqarsinnaavoq, kisiannili ilutigillugu miluumasunik imarmiunik nerivallaarneq peqqissutsimut ajoqutaasumik kinguneqarsinnaavoq, mingutsitsineq pissutigalugu.

Takussutissiaq 3.2.1. Qeqqata Kommuniani (N=380) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.380) nerisarineqartartut (aalisakkat, miluumasut imarmiut, naatitat, grøntsagit aamma safti sodavandilu). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 3.2.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani aamma nuna tamakkerlugu nerisarineqartartut annikitsuinnarmik assigiinngissuteqartut. Nunamut tamarmut (32 %-inut) sanilliullugu Qeqqata Kommuniani amerlanerusut (38 %-it) sapaatip akunneranut 1-3-riarlutik miluumasunik imarmiunik nerisaqartarput. Aamma nunamut tamarmut (42 %-inut) sanilliullugu saftimik sodavandimillu imigaqartartut amerlanerupput (46 %-iullutik). Qeqqata Kommuniani ullut tamaasa naatitartortartut 33 %-iupput, nunamut tamarmut (39 %-inut) sanilliullugu ikinnerullutik.

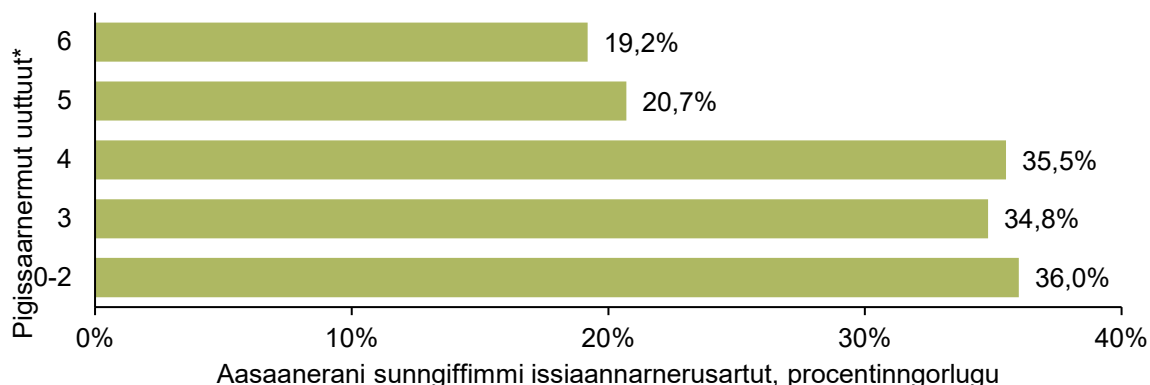
Takussutissiaq 3.2.2. Qeqqata Kommuniani nerisarineqartartut (aalisakkat, miluumasut imarmiut, naatitat, grøntsagit aamma safti sodavandilu), ukiuinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=392-395.

Takussutissiaq 3.2.2-mi takuneqarsinnaavoq, nerisassanik siuliani taaneqartunik nerisaqartartut amerlassusiat, ukioqatigiiaanut agguataagaq. Sapaatip akunneranut ikinnerpaamik ataasiarlutik aalisagartortartut amerlassusiat 60-inik imaluunniit amerlanerusunik ukiullit akornanni amerlanerpaapput (73 %-it), aamma 25-niit 34-nik ukiulinni ikinnerpaajullutik (19 %-it). Miluumasunik imarmiunik sapaatip akunneranut 1-3-riarluni nerisaqartarnermut tunngatillugu aamma 25-niit 34-nik ukiullit akornanni ikinnerpaajupput (24 %-it). Inuusuttut (15-iniit 34-nik ukiullit) affai sinnilaarlugit ullut tamaasa saftitorlutillu sodavanditortarput. Ukioqatigiiaanut ukioqqortunerusunut sanilliullugu 15-iniit 24-nik ukiullit naatitartornikinnerupput (16 %-it), aamma grøntsagitornerullutik (33 %-it). Ukioqatigiiaat akornanni naatitartortarnermi, aalisagartortarnermi aamma saftimik sodavandimillu imigaqartarnermi assigiinngissutit kisitsisitigut qularnaatsuupput.

3.3. Timimik aalatitsisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit

Timimik aalatitsisarnermi aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit uuttuutunut toqqakkanut, immikkoortumi qulaaniittumi nassuiarneqartunut, tunngatillugit uani takutinneqarput. Timimik aalatitsinikkut aamma nerisaqarnermi inuuniarnikkut assigiinngissutit aasaanerani

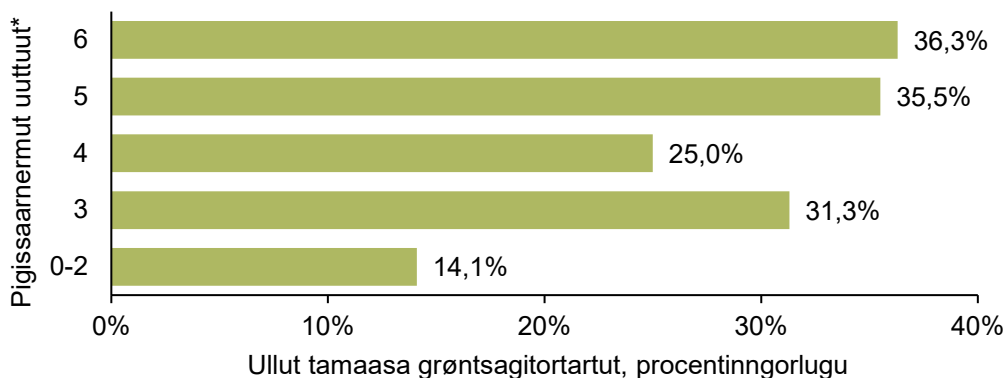
sunngiffiminni sakkortuumik sammisaqartartut, aamma ullut tamaasa grøntsagitortartut akornanni takuneqarsinnaavoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut arlalinnik atugassaqaqarnerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 3.3.1. Qeqqata Kommuniani ukiuunerani sunngiffiminni issiaannarnerusartut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=111.

Takussutissiaq 3.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, ukiuunerani sunngiffimmi issiaannarnerusartut amerlassusiat pigissaarnerup qaffakkiartornera malillugu appariartortoq. Peqataasut pigissaarnerpaat akornanni 19 %-it, aamma peqataasut akornanni pigissaannginnerpaat pingajorarterutaat sinnilaarlugit ukiuunerani sunngiffiminni issiaannarnerusartut. Taamaalilluni pigissaarnerpaat akornanni ukiuunerani sunngiffimmi issiaannarnerusartut ikinnerupput.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigut arlalinnik atugassaqaqarnerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 3.3.2. Qeqqata Kommuniani ullut tamaasa grøntsagitortartut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=118.

Takussutissiaq 3.3.2-mi takuneqarsinnaavoq, pigissaarnerup appariartornera malillugu ullut tamaasa grøntsagitortartut amerlassusiat appariartortoq. Pigissaarnerpaat pingajorarterutaat, aamma pigissaannginnerpaat akornanni 14 %-it ullut tamaasa grøntsagitortartut.

Takussutissiaq 3.3.1.-imi aamma 3.3.2-mi pigissaarnikkut immikkoortut akornanni assigiinngissutit kisitsitigut qularnaatsuupput.

4 Aarlerinaatinut pissutaasut

Peqqinneq aamma ilorrisimaarneq pissutsinit assigiinngitsorpassuarnit sunnerneqartarpoq – pissutsit peqqissutsimut pitsaanngitsumut, napparsimanermut aamma toqumut attuumassutillit aarlerinaatinut pissutaasutut ilisimaneqarput. Ataatsimut isigalugu inuiaqatigiit peqqissuugaluartut, aamma kommunimi innuttaasut amerlanerit peqqissuugaluartut peqqissuseq assigiinngitsutigut suli pitsanngorsarneqarsinnaalluarpoq.

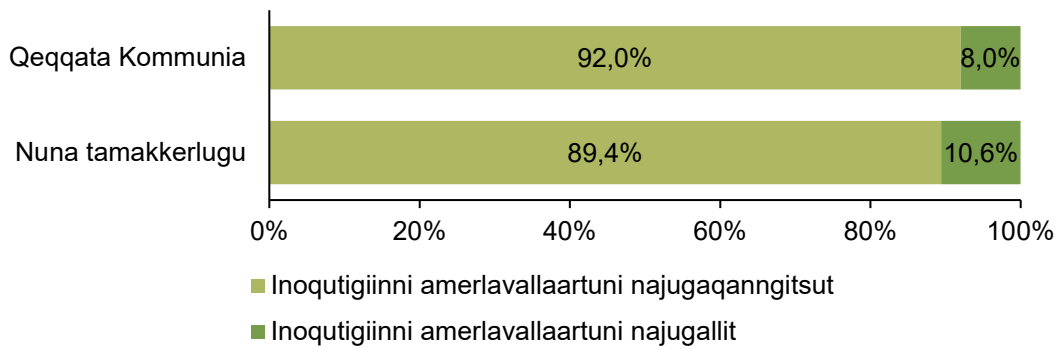
Kommunimi peqqissutsimut aarlerinaatinut pissutaasut killiffiat kapitalimi tulliuuttumi saqqummiunneqassapput. Aarlerinaatinut pissutaasut inuiaqatigiit peqqissusiannut uuttuutit, Inuunerittamit nakkutigineqartut, tunuliaqutaralugit toqqarneqarput.

4.1. Ineqarnikkut pissutsit

Ineqarnikkut pissutsit kommunimi massakut inuuniarnermi atukkanut pingaarutilimmik nassuiaataapput. Najugaqarfipput, aamma najugaqarnitsinni atukkavut peqqissutsitsinnut sunnuteqartorujussuupput. Ineqarnikkut pitsaanngitsumik atugaqaraanni peqqissutsimut pitsaanngitsumik sunnuteqarsinnaavoq, aamma pingaartumik inoqutigiit amerlavallaarnerisa peqqissutsimut pingaaruteqarnera takuneqarnikuvoq (Hansen, Larsen, Bjerregaard, & Riva, 2020). Ilassutigineqartariaqarporli inoqutigiit amerlavallaarnerannut uuttuut paasissutissanit tunngaveqarmat, aamma inuit ataasiakkaat aamma kulturi pissutigalugu qanilluni najugaqatigiinnissamut pissutaasut eqqarsaatigineqanngimmata. Piviusorli suli tassaavoq inissaqarpiannngitsumi amerlasuujulluni najugaqaraanni nappaatit tunillaassuuttarmata aamma tunillaassunneq sukkanerusumik siaruartarmat.

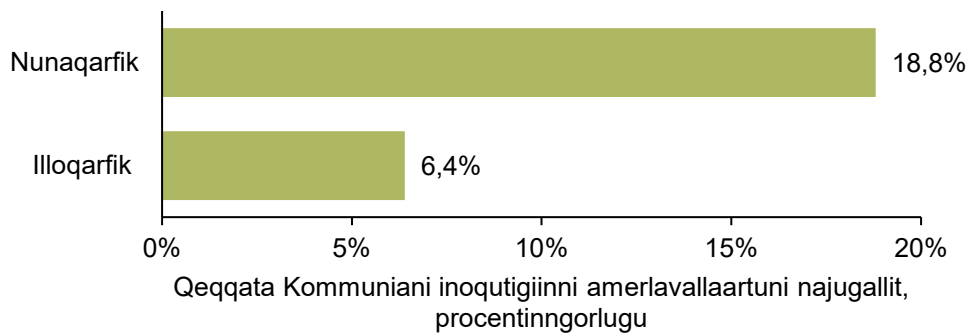
Inoqutigiit amerlavallaartut: Angerlarsimaffik inimut ataatsimut marlunnik imaluunniit amerlanerusunik inuttalik.

Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: "Angerlarsimaffigisat qassinik ineeraqarpa?" aamma "Angerlarsimaffigisanni qassit najugaqarpat?". Apeqqutit taakku marluk tunngavigalugit inoqutigiit amerlavallaarnerisut naatsorsorneqarsinnaavoq. Kommuneqarfik Sermersooq Tunumi peqataasut angerlarsimaffimmi inimut ataatsimut agguaqatigiissillugu inuit 1.39-t najugaqarput, aamma Kitaani angerlarsimaffimmi inimut ataatsimut aquaqatigiissillugu inuit 0.93-it najugaqarput. Inoqutigiit amerlavallaartut angerlarsimaffimmi inimut ataatsimut inunnik marlunnik amerlanerusunilluunniit inuttallit matumani pineqarput (Riva, Larsen, & Bjerregaard, 2014).

Takussutissiaq 4.1.1. Qeqqata Kommuniani (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.571) ineqarnikkut pissutsit. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.1.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerpaartaat (92 %-it) inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqanngitsut, 8 %-it inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarlutik. Agguataarnerup taassuma nuna tamakkerlugu pissutsit assigivai. Ineqarnikkut pissutsit peqataasut illoqarfimmeernersut imaluunniit nunaqarfimmeernersut malillugu allangorartarnerat siusinnerusukkut takuneqartarpoq.

Takussutissiaq 4.1.2. Qeqqata Kommuniani inoqutigiinni amerlavallaartuni najugallit amerlassusiat najugaqarfinnut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=409.

Takussutissiaq 4.1.2-mi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani ineqarnikkut pissutsit najugaq malillugu allangorartut. Kommunip nunaqarfiini innuttaasut 20 %-ingajaat inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarput, kommunip illoqarfiini innuttaasut taamaallaat 6 %-ii assinganik atugaqarlutik. Illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni ineqarnikkut pissutsinni assigiinngissutit kisitsisitigut qularnaatsuupput. Kisitsisilli ilimanarsisippaat, nunamut tamarmut agguaqatigiissitsinermut sanilliullugu Qeqqata kommuniaata nunaqarfiini ineqarnikkut pissutsit pitsaannerusut, nuna tamakkerlugu nunaqarfinni najugallit 7 %-ii inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarmata (kisitsisit takutineqanngillat).

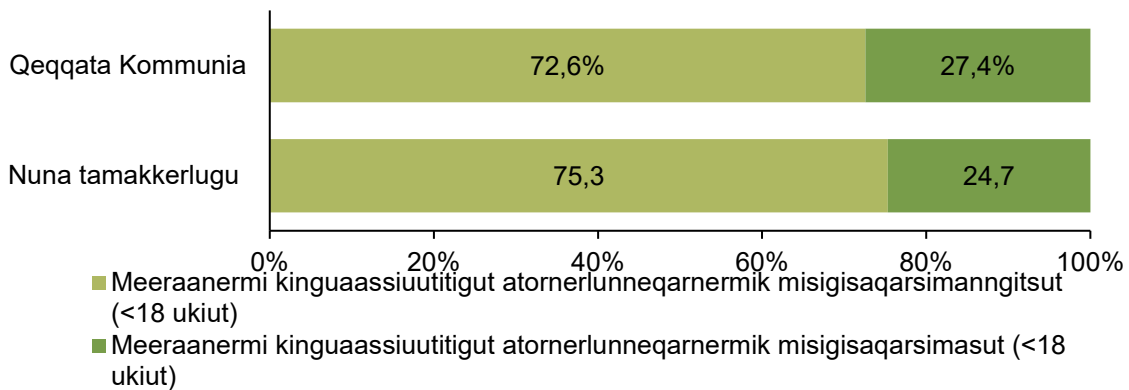
Inoqutigiit amerlavallaarnerat ukiunut atassuteqartoq paasinarsivoq, kommunimi inoqutigiinni amerlavallaartuni najugallit amerlanersaat 25-t 35-llu akornanni ukioqarlutik. Tamanna inoqutigiinni amerlavallaartuni meerarisat suli angerlarsimaffimmi najuqarnerannik amerlasutigit pissuteqarneranut naleqquppoq.

4.2. Kinguaassiuutitigut atornerluisarneq

Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiuutitigut atornerluisarnerit unitsinneqarnissaat ukiuni kingullerni sammineqaleriartorpoq. Tamanna kinguaassiuutitigut atornerluisarnermut Naalakkersuisut qanittukkut 2018-imiit 2022-mut periusissialiorterannik kinguneqarpoq, Killiliisa – Lad os sætte grænser (Pitsaaliuinermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik, 2019). Periusissiami anguniakkat ilaat tassaavoq ukioq 2022 tassaassasoq ukioq kinguaassiuutitigut atornerluiffiunngitsoq. Peqataasut tamarmik ima aperineqarput: "Kinguaassiuutitigut arlaannaatigulluunniit pinngitsaalillutit imaluunniit pinngitsaaleriaraluarlutit iliuuseqarfigineqarnikuuit?" aap/naamik akissutigineqarsinnaallutik ima immikkoortiterneqartunik: "meeraallunga (13-it ataallugit ukiullit)", "inuusuttuaraallunga (13-it 17-illu akornanni ukiullit)" imaluunniit "18-inik ukioqarlunga imaluunniit ukioqqortunerullunga".

Kinguaassiuutitigut atornerluisarneq: "Kinguaassiuutitigut arlaannaatigulluunniit pinngitsaalillutit imaluunniit pinngitsaaleriaraluarlutit iliuuseqarfigineqarnikuuit?"

Inuunerittami uuttuutigineqartut ilaat tassaavoq 18-iniit 30-nik ukiullit qassit meeraanermi kinguaassiuutimikkut atornerlunneqarsimanersut.

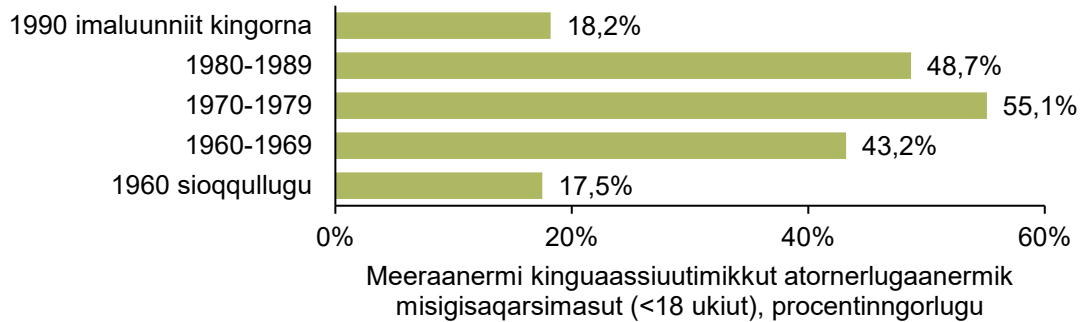

Takussutissiaq 4.2.1. Qeqqata Kommuniani (N=58) aamma nuna tamakkerlugu (N=403) peqataasut inuusuttut 18-iniit 30-t akornanni ukiullit meeraallutik imaluunniit inuusuttuullutik kinguaassiuutimikkut atornerlunneqarsimasut. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.2.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 18-iniit 30-t akornanni ukiullit 27 %-ii meeraanermi kinguaassiuutimikkut atornerlunneqarlutik misigisaqarsimasut. Ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq taakku amerlanerpaartaat arnaammata. Peqataasut inuusuttut akornanni kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimanerup pisarnera nunamut tamarmut sanilliullugu Qeqqata Kommuniani qaffasinnerularpoq.

Qeqqata Kommuniani peqataasuni tamani 34 %-it 18-inik ukioqalinnginnerminni kinguaassiuutitigut atornerlunneqarnermik misigisaqarnikuusimapput. Sanilliussinermi nuna tamakkerlugu peqataasut meeraanerminni imaluunniit inuusuttuunerminni kinguaassiuutimikkut atornerlunneqarnermik misigisaqarsimasut 28 %-iupput.

Meeraanermi kinguaassiuutitigut atornerlunneqartarneq qanga inunngorsimanermut atassuteqartoq paasinarsivoq.

Takussutissiaq 4.2.2. Qeqqata Kommuniani peqataasut akornanni meeraanermi kinguaassiuutitigut atornerlunneqarnerit, ukiunut inunngorfinnut agguataarlugit. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=276.

Takussutissiaq 4.2.2-mi takuneqarsinnaavoq, ukiut inunngorfiit akornanni assigiinngissutit kisitsisigit qularnaatsut. Qeqqata Kommuniani peqataasut 1970-ikkunni inunngorsimasut affaat sinnerlugit meeraanerminni kinguaassiuutimikkut atornerlunneqarsimasuupput. Tamatuma kingorna amerlassutsit appariaateqarput, peqataasut 80-ikkunni inunngorsimasut 49 %-ii meeraanerminni kinguaassiuutimikkut atornerlunneqarsimallutik, aamma peqataasut 1990-ikkunni inunngorsimasut akornanni 18 %-inut appariaateqaqqillutik.

Ukioqatigiiaanut nukarliuernerusunut kinguaassiuutitigut atornerluisarneq nuna tamakkerlugu appariaateqarsimasoq 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerneq paasissutissat takutippaat. Tamannali ukioqatigiiaani 1995-imi imaluunniit kingorna inunngorsimasut akornanni ersarinneruvoq. Kommunikkaartumik naatsorsuinerneq peqataasut ikippallaarnerat pissutigalugu takussutissiaq 4.2.2.-mi takutinneqartut saniatigut kisitsisit agguataaqqinnissaat pisinnaasimannngilaq. Taamaatumik nuna tamakkerlugu kisitsisit assigalugit inuusuttuaqqat akornanni kinguaassiuutitigut atornerluisarneq appariaateqarsimasinnaavoq, kisiannili matumani takutinnessaa ajornarluni.

4.3. Imigassamik atuineq

Imigassaq peqqissutsimut sunni-uteqartorujussuuvoq, aamma imigassamik atuineq annertoq timitta eqqarsartaatsitalu peqqissusianut kisimi kingunipiloqarneq ajorpoq, aammali avatangii-sitsinnut kingunipiloqarsinnaalluni.

Imigassamik ajornartorsiuteqarsinnaaneq matumani The Alcohol Use Disorder Identification Test (AUDIT) (Saunders, Aasland, Babor, De La Fuente, & Grant, 1993) atorlugu nassuiarneqarpoq, imigassamik ajornartorsiuteqarnermik misissuinermi uut-tuutitut nunat tamalaat akornanni atorneqartartoq, aamma innuttaasunut tunngatillugu. Imigassamik atuineq, imigassartoriaaseq aamma imigassamat attuumas-sutilimmik ajornartorsiutinut tunngasunik apeqqutit qulit tunngavigaluit AUDIT-ip peqataasut sisamanut agguataarpai: 'Ajoqutaanngitsumik atuineq', 'Annertuumik atuineq', 'Ajoqutaasumik atuineq' aamma 'Pinngitsuuisinnaannginneq'.

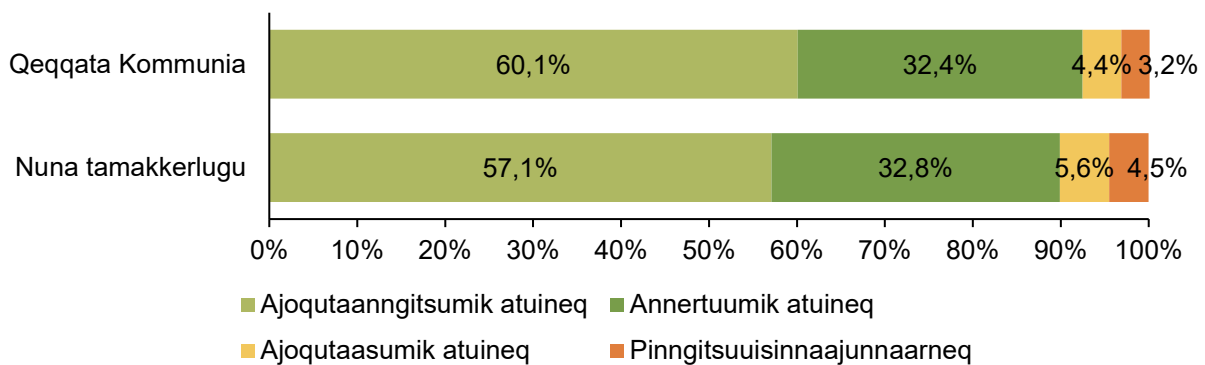
Sundhedsstyrelsep inassuteqaatai tunngavigalugit AUDIT-ip nassuiarnera:

AUDIT-imi angusat arnanut 0-6, aamma angutinut 0-7 "**Ajoqutaanngitsumik atuineq**"-mik takutitsivoq.

AUDIT-imi angusat arnanut 7-15, aamma angutinut 8-15 "**Annertuumik atuineq**"-mik takutitsivoq, sivikitsumik akuliuffiginnikkut ikior-siiffigineqarsinnaasumik.

AUDIT-imi angusat 16-19 "**Ajoqutaasumik atuineq**"-mik takutitsivoq, sivikitsumik akuliuffiginninermik imaluunniit nakorsaatinik katsorneqarnissamik pisariaqartitsiffiusoq.

AUDIT-imi angusat 20-40 "**Pinngitsuuisinnaannginneq**"-mik takutitsivoq, sakkortusisamillu katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsiffiulluni.

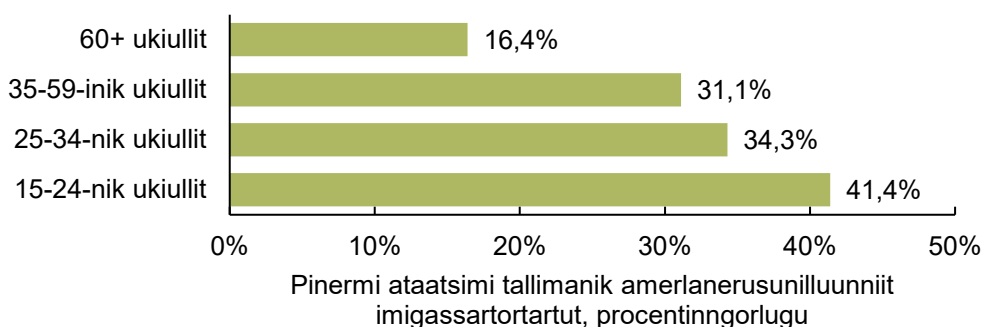

Takussutissiaq 4.3.1. Qeqqata Kommuniani (N=264) aamma nuna tamakkerlugu (N=1.881) peqataasut imigassartoriaasiat, AUDIT-imit tunngavilik. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 60 %-ii ajoqutaanngitsumik imigassamik atuisuusut imaluunniit imigassartorneq ajortut, 32 %-it annertuumik atuisuusut, 4 %-it ajoqutaasumik atuisuusut aamma 3 %-it pinngitsuuisinnaannginnermik misigisaqartut. Nunamut tamarmut sanilliullugu takuneqarsinnaavoq Qeqqata Kommuniani

imigassamik ajoqutaanngitsumik atuisut imaluunniit imigassartorneq ajortut amerlanerusut. Imigassartoriaaseq ukiunut agguataarneqarpat, takuneqarsinnaavoq ukioqatigiiaanut allanut sanilliullugu kommunimi inuusuttut ajoqutaasumik imigassamik atuisut amerlanerusut (paasissutissat takutin-neqanngillat). Aammattaaq ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq, kommunimi peqataasut 15 %-ii imigassartunngisaannartut, nuna tamakkerlugu imigassartunngisaannartut 17 %-iusut.

Innuttaasut peqqissusiannut uuttuut tassaavoq, aalakoorniutigalugu imigassartortartut amerlassusiat, tassa imaappoq peqataasut pinermi ataatsimi tallimat sinnerlugit imaluunniit amerlanerusunik imigassartortartut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi Qeqqata Kommuniani peqataasut 32 %-ii ikinnerpaamik qaammammut ataasiarlutik pinermi ataatsimi imaluunniit amerlanerusunik imigassartortartut. Aalakoorniutigalugu imigassartortarneq ukiut malillugit allanngorarpoq.

Takussutissiaq 4.3.2. Qeqqata Kommuniani peqataasut akornanni pinermi ataatsimi tallimanik imaluunniit amerlanerusunik imigassartortartut (aalakoorniutigalugu). 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=267.

Takussutissiaq 4.3.2-mi takuneqarsinnaavoq, peqataasut inuusunnerpaat akornanni aalakoorniutigalugu imigassartortartut amerlanerpaajusut, 41 %-it ikinnerpaamik qaammaammut ataasiarlutik pinermi ataatsimi tallimanik imaluunniit amerlanerusunik imigassartortarlutik. Ilanngulluguttaaq takussutissiami takuneqarsinnaavoq, aalakoorniutigalugu imigassartortartut ukioqqortusiartorneq malillugu appariaateqartut. Assigiinngissutit taakku kisitsisitigut qularnaatsuupput.

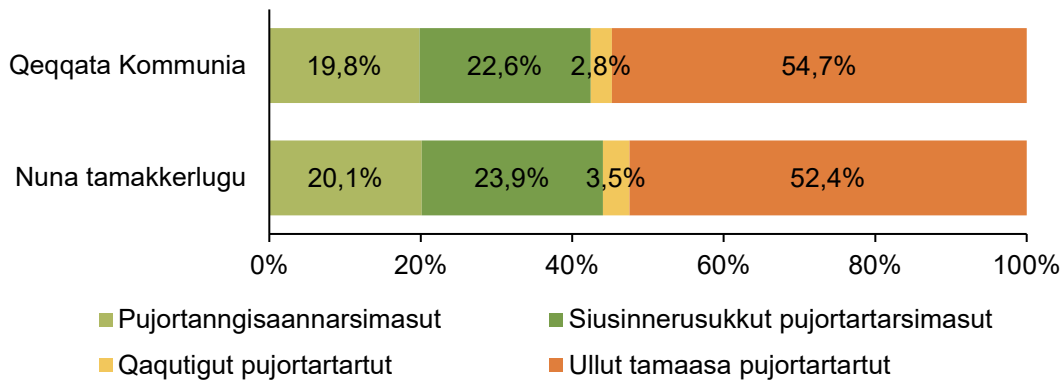
Innuttaasut peqqissusiannut uuttuut alla tassaavoq, ilaqutariit meerartallit ajornartorsiutaasumik imigassartortartut (tassa imaappoq annertuumik atuisut, ajoqutaasumik atuisut imaluunniit pingitsuisinnaajunnaarsimasut) amerlassusiat. Qeqqata Kommuniani ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut, ilutigitillugulu meeqqanik najugaqateqartut, 40 %-iupput. Takussutissiaq 4.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 40 %-it arlaatigut ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisusut (tassa imaappoq annertuumik atuisut, ajoqutaasumik atuisut imaluunniit pingitsuisinnaajunnaarsimasut), taamaattumillu inerniliunneqarsinnaavoq ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut amerlanerpaartaat aamma meeqqanik najugaqateqartartut (paasissutissat takutin-neqanngillat).

4.4. Pujortartarneq

Pujortartarnerup peqqissutsimut ajoqutaasumik kin-guneqartarnera ilisimaneqarluarpoq, aamma pujortartarnerup puatsigut kræfteqarnermut, uummatikkut nappaatinut aamma puatsigut nappaatinut allanut atassuteqarnera amerlasuunit ilisimaneqarpoq. Kalaallit Nunaanni ullut tamaasa pujortartartut amerlasoorujussupput, kisianni 1993-imiit ikiliartornikuullutik. Pujortartarnerli suli nuna tamakkerlugu innuttaasut peqqissusiannut tunngatillugu ajornartorsiutaavoq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi pujortartarneq pillugu arlalinnik apeqquteqaateqartoqarpoq, tassunga ilanngullugit: "Pujortartarpit?", "Siornatigut pujortartarnikuuit?", "Pujortassaarusuppit?".

Pujortartarneq pillugu apeqqutit:

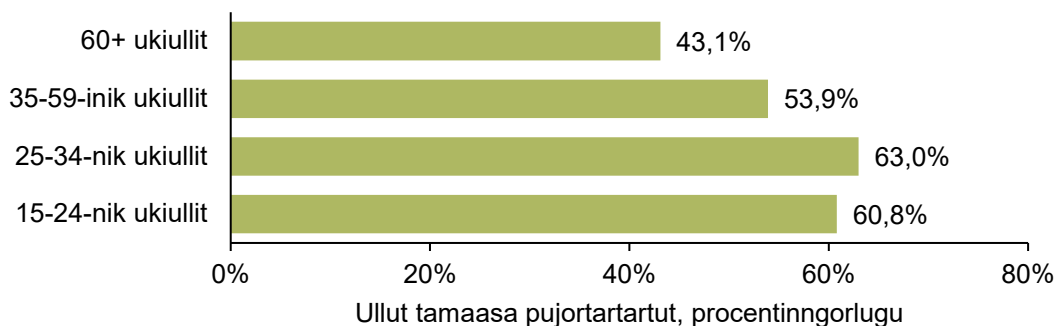
"Pujortartarpit?"
 "Siornatigut pujortartarnikuuit?"
 "Pujortassaarusuppit?"

Takussutissiaq 4.4.1. Qeqqata Kommuniani (N=409) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.579) peqataasut pujortartarnerannut takussutissiaq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.4.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 55 %-ii ullut tamaasa pujortartartut, 3 %-it qaqutigut pujortartarlutik, 23 %-it siusinnerusukkut pujortartarsimallutik, aamma 20 %-it pujortanngisaannarsimallutik. Agguataarneq taanna nuna tamakkerlugu agguataarnerup assigivaa.

Pujortartarneq innuttaasut peqqissusiannut atatilugu unammilligassat anginerpaat ilagivaat, pingaartumik aamma inuusuttut akornanni ullut tamaasa pujortartartut amerlammata.

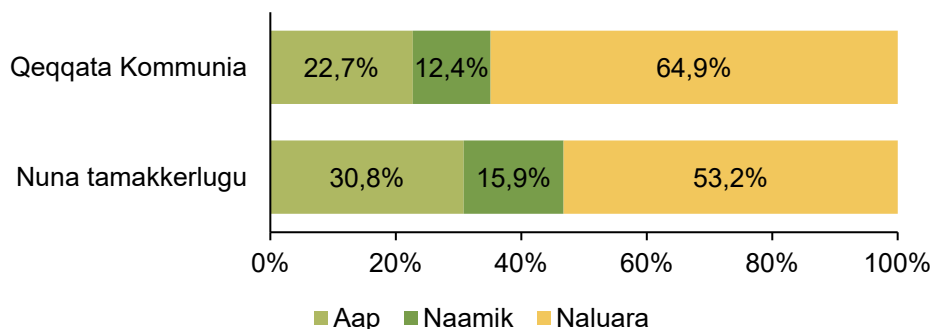
Takussutissiaq 4.4.2. Qeqqata Kommuniani peqataasut akornanni ullut tamaasa pujortartartut, ukiuinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=409.

Takussutissiaq 4.4.2-mi takuneqarsinnaavoq, 15-iniit 24-t akornanni ukiullit 61 %-ii ullut tamaasa pujortartartut, aamma taamaappoq peqataasut 25-iniit 34-nik ukiullit akornanni. Ukioqatigiiaat akornanni ullut tamaasa pujortartartut assigiinngissutaat kisitsisitigut qularnaatsuupput, ukiukinnerpaani amerlanerit ullut tamaasa pujortartarlutik. Tamanna aamma HBSC-misissuineri uppernarsarneqarpoq, aamma taakku pujortartarneq pillugu kommunikaartumik agguataarisimallutik (Nielsen, 2019).

Innuttaasut peqqissusianni uuttuut tassaavoq angerlarsimaffimmi pujortarnissamik killilersuisut amerlassusiat. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineri peqataasut amerlanerpaartaat angerlarsimaffimmi pujortartarnermut arlaatigut killilersuuteqarlutik akissuteqarput. Tamanna aamma Qeqqata Kommunianut atuuppoq, 81 %-it angerlarsimaffimmi pujortartarnermut killilersuuteqarlutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu 81 %-it angerlarsimaffimmi pujortarnissamut killilersuuteqarlutik oqaatigivaat (paasissutissat takutinneqanngillat).

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineri peqataasut ima aperineqarput: "Pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarlunilu tapersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa?", akissutissatut periarfissaralugit: aap, naamik, naluara. Takussutissiaq 4.5.3.-p takutippaa, pujortartarunnaarnissamut kommunip neqeroorteqarnera pujortartarunnaarusuttut akornanni ilisimaneqartoq.

"Pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarlunilu tapersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa?"

Takussutissiaq 4.4.3. Qeqqata Kommunian (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.572) pujortartarunnaarniarnermut neqerooruteqarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

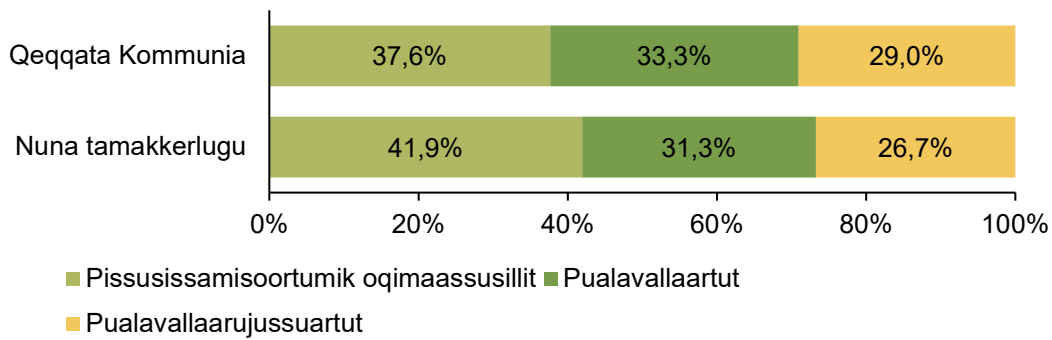
Takussutissiaq 4.4.3-mi takuneqarsinnaavoq, pujortartarunnaarniarnermut ikiorneqarnissamut kommunimi periarfissaqarnersoq amerlanerit nalugaat. Ilutigitiillugu 23 %-it akippit, pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarnissamut kommunin neqerooruteqartoq, 12 %-it isumaqarput pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarnissamut kommunimi soqanngitsoq. Nunamut tamarmut sanilliullugu Qeqqata Kommunianin pujortartarunnaarnissamut ikiorneqarnissamik neqerooruteqarnersoq ilisimasaqanngitsut amerlanerupput. Pujortartarunnaarnissamut ikiuinissamik neqeroorutit pillugit nuna tamakkerlugu 2019-imi misissuinerimi nalunaarusiami aammattaaq takuneqarsinnaavoq pujortasaarnissamut siunnersorti ataaseq Qeqqata Kommunianut attuumassuteqartoq, aamma taamaaliluni kommunip akisussaaffigisaanik pujortasaarnissamut neqerooruteqarluni (Ingemann, Beck, & Larsen, 2019).

4.5. BMI – Pualavallaarnermut uuttuut

Piffissap ingerlanerani innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerni paasissutissat takutippaat, pualavallaartut aamma pualavallaarujussuartut siaruaatutut ingajattumik amerlisimasut (Dahl-Petersen, allallu, 2016). Amerlassutsit qaffariaataat nerisatigut annertuumik allannguuteqarnermut, timimik aalatitsinerup annikinnerulerneranik ilallugu orsoqarnerusunik nerisaqalernermut, tunngatinneqarsinnaavoq. Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerimi peqataasut oqimaassusiat takissusiallu uuttorneqarput. Pualavallaarnermik uuttueriaaseq nalinginnaasoq tassaavoq Body Mass Index (BMI). BMI tassaavoq oqimaassuseq takissutsimik agguarlugu marloqqiuserlugu qaffataq. Matumani BMI immikkoortunut pingasunut agguataarneqarpoq: Pissusissamisoortumik oqimaassusilik (BMI 25 ataallugu), pualavallaartoq (BMI 25-29,9) aamma pualavallaarujussuartoq (BMI 30 imaluunniit sinnerlugu).

$$BMI = \frac{oqimaassuseq}{takissuseq^2}$$

Pissusissamisoortumik oqimaassusilik: BMI 25 ataallugu
Pualavallaartoq: BMI 25-29,9 akornanni
Pualavallaarujussuartoq: BMI 30 imaluunniit sinnerlugu

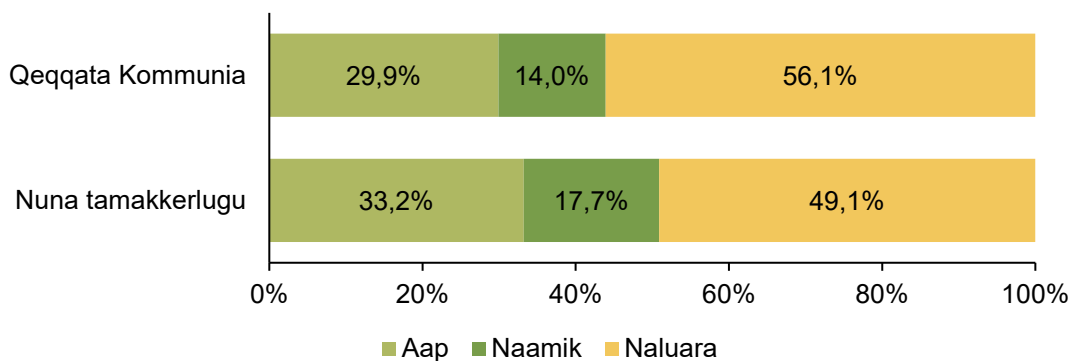

Takussutissiaq 4.5.1. Qeqqata Kommuniani (N=399) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.512) peqataasunut BMI. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.5.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 38 %-ii pissusissamisoortumik BMI-eqartut, 33 %-it pualavallaarlutik, aamma 29 %-it pualavallaarujussuarlutik. Aggutaarneq taanna nuna tamakkerlugu agguataarnerup assigivaa.

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi peqataasut ima aperineqarput: "Sanigorsarnissamut ikiorneqarlunilu tapersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa? (soorlu kommuni aqputigalugu inooriaatsimik allannguissamik neqeroorut, peqqinnissaqarfimmu saaffinninnikkut, soorlu Amisut, imaluunniit nerisaqarnermik ilisimasalimmik oqaloqateqarnikkut), akissutissatut periarfissaralugit: aap, naamik, naluara.

Sanigorsarnissamut ikiorneqarlunilu tapersorneqarnissamut illoqarfigisanni/nunaqarfigisanni periarfissaqarpa? (soorlu kommuni aqputigalugu inooriaatsimik allannguissamik neqeroorut, peqqinnissaqarfimmu saaffinninnikkut, soorlu Amisut, imaluunniit nerisaqarnermik ilisimasalimmik oqaloqateqarnikkut)

Takussutissiaq 4.5.2. Qeqqata Kommuniani (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) sanigorsarnissamut neqerooruteqarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.5.2-mi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut affai sinnerlugit ilisimangikkaat sanigorsarniarluni ikiorneqarnissamut kommunimi periarfissaqarnersoq. Ilutigitilugulu 30 %-it neqerooruteqarnerarlugu akissuteqarput, aamma 14 %-it sanigorsarniarluni ikiorneqarnissamut kommunimi soqanngitsoq akissuteqarlutik. Nunamut tamarmut sanilliullugu Qeqqata Kommuniani amerlanerusut sanigorsarnissamut ikiorneqarnissamik neqerooruteqartoq

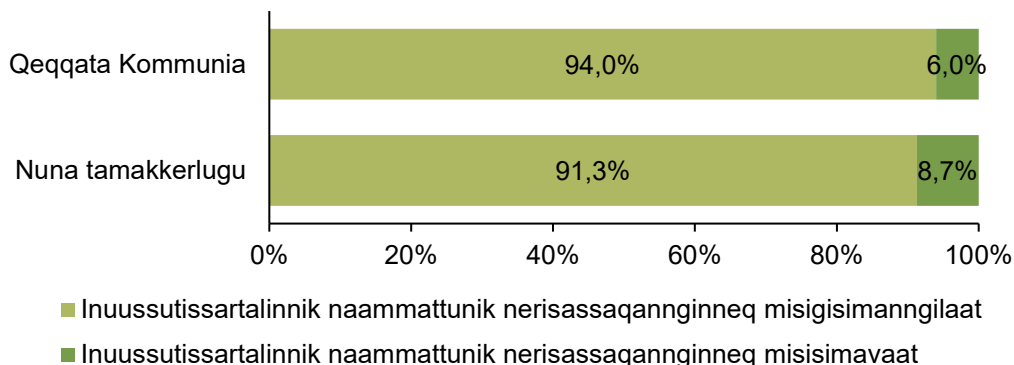
ilisimangilaat. Nerisaqarnermut aamma timimik aalatitsinermit tunngasutigut siunnersorneqarnis-
saq Inuunerissaavinni, illoqarfinni tamani piusuni, periarfissaavoq.

4.6. Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq

Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq isumaqarpoq, peqqissumik eqeersimaartumillu inu-
uneqaannarnisaaq qulakkeersinnaajumallugu piffissaq tamakkerlugu nerisassanik naammattunik isumannaat-
sumik aamma inuussutissartalinnik pissarsinissamut qulakkeerinnissinnaannginneq. Inuussutissartalinnik
naammattunik nerisassaqaqannginneq pigissaarnermut an-
nertuumik attuumassuteqarpoq, inuit pigissaannginne-
rusut inuussutissartalinnik naammattunik nerisassa-
qaqannginneq akulikinnerusumik misigisarmassuk.

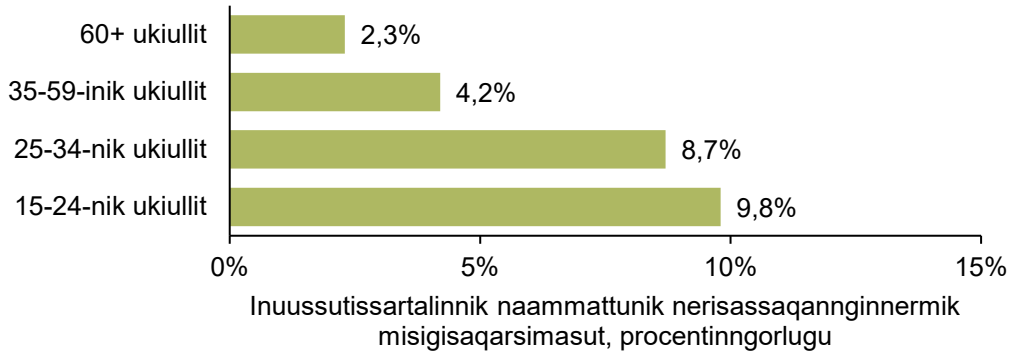
Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq isumaqarpoq, peqqissumik eqeersimaartumillu inuuneqaannarnis-
saq qulakkeersinnaajumallugu piffissaq tamakkerlugu nerisassanik naammattunik isuman-
naatsunik aamma inuussutissartalinnik pissarsinissamut qulak-
keerinnissinnaannginneq.

2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit inu-
ussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq pillugu apeqqutit pingasut peqataasut akissuteqarfigivaat. "Qaammatit kingullit aqqaneq-marluk eqqarsaatigigukkit, angerlarsimaffinni nerisassaqaqarnak, aamma pisinissamut akissaqarnak misiginikuuiuk?", "Qaammatit kingullit aqqaneq-marluk eqqarsaatigigukkit, kaallutit innartarpiit, naammattunik nerisassaqaqannginneq pissutigalugu?" aamma "Qaammatit aqqaneq-marluk eqqarsaatigigukkit, ulloq naallugu (ulloq unnuarlu) nerisimangilatit, naammattunik nerisassaqaqannginneq pissutigalugu?" Apeqqutinut tamanut naaggaarnerup inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq piunngitsoq nalunaassavaa, apeqqutilli ilaannut ataatsimut peqataasut angerpata tamanna inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginnertut isigineqassaaq.

Takussutissiaq 4.6.1. Qeqqata Kommuniani (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqannginneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 4.6.1.-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani amerlanerpaat (94 %-it) inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq misiginngikkaat, aamma amerlanngitsut (6 %-it) inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq misigisimagaat. Nunamut tamarmut sanilliullugu inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq Qeqqata Kommuniani akut-tunerulaarpoq. Inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq peqataasut ukiuini assigi-inngissitaartoq paasinarsivoq.

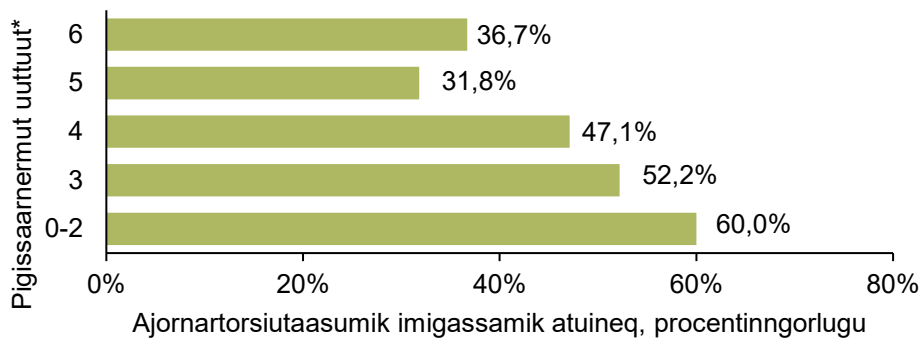

Takussutissiaq 4.6.2. Qeqqata Kommuniani inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginnermik misigisimasut amerlassusiat, ukiuinut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusian-nik misissuineq. N=409.

Takussutissiaq 4.6.2-mi takuneqarsinnaavoq, inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqngitsut amerlassusiat ukioqqortusiartorneq malillugu appariartortoq. Amerlanerpaat ukioqatigiinni 15-iniit 24-nik ukiulinni nassaassaallutik, aamma ikinerpaat 60-inik imaluunniit ukioqqortunerusut akornanni nassaassaallutik. Assigiinngissutilli taakku kisitsisitigut qularnaatsuunngillat, tamatumani inuussutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq kommunimi amerlanngitsut misigisar-massuk pissutaasinnaalluni.

4.7. Aarlerinaatinut pissutaasuni inuuni-arnikkut assigiinngissutit

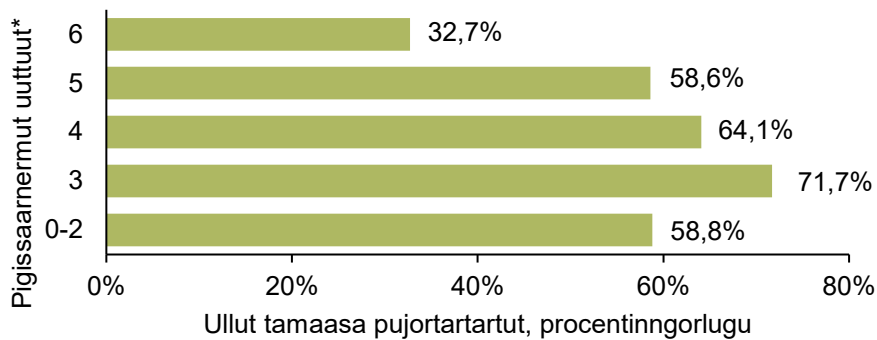
Siusinnerusukkut nassuiarneqareersutut peqqissutsimi inuuniarnikkut assigiinngissutit assigiinngit-sorpasuartigut piupput, aamma peqqissutsikkut aarlerinaatinut pissutaasuni. Immikkoortumi ma-tuma ataaniittumi aarlerinaatinut pissutaasut qulaani taaneqartut pingasut (ajornartorsiutaasumik imigassamik atuneq, ullut tamaasa pujortartarneq aamma pualavallaarujussuarneq) atugarissaar-nermut uuttuummut tunngatillugu nassuiarneqarput. Siusinnerusukkut nassuiarneqartutut uuttuutip nalinga 0-2 pigissaannginnerpaanut uuttuutigineqarpoq, 6-ip nalinga pigissaarnerpaanut uuttuuti-gineqarluni.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atorutigit arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 4.7.1. Qeqqata Kommuniani ajornartorsiutaasumik imigassamik atuineq, atugarissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=105.

Takussutissiaq 4.7.1-imi takuneqarsinnaavoq, ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut amerlasusiat (AUDIT-immikkoortut: annertuumik atuineq, ajoqutaasumik atuineq aamma pinngitsuuisinnaajunnaarneq) pigissaarnerup qaffakkiartornerani appariartortoq. Immikkoortut akornanni assigiinngissut annertuvoq, peqataasut pigissaarnermut uuttuummi 0-2-miittut 60 %-ii ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisuummata, peqataasullu pigissaarnermut uuttuummi 6-miittut 37 %-ii ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisuullutik. Assigiinngissutilli taakku kisitsisitigit qularnaatsuunngilat, ataqatigiinnerli nuna tamakkerlugu kisitsisitigit qularnaatsuuvoq.

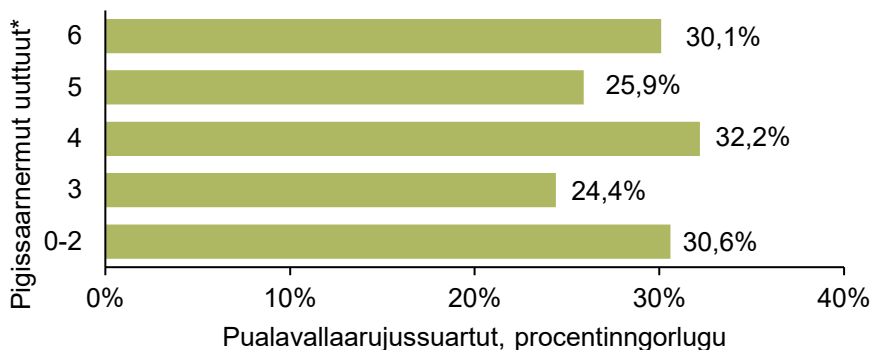

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atorutigit arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuineri atorneqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 4.7.2. Qeqqata Kommuniani ullut tamaasa pujortartartut, pigissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=225.

Takussutissiaq 4.7.2-mi takuneqarsinnaavoq, ullut tamaasa pujortartartut pigissaarnermut uuttuummi akunnattumik inissisimasuni amerlanerpaajusut, aamma ullut tamaasa pujortartartut pigissaarnerpaat akornanni ikinnerpaajullutik. Agguataarneq sooq taamaannersoq misissueqqissaarnermi erseqqinngilaq, kisianni cigaritsit akisunerujussuannut attuumassuteqarsinnaavoq, aamma pigissaannginnerpaaniittut ullut tamaasa pujortartarnissaminut

akissaqanngissinnaallutik. Pigissaarnerup aamma pujortartarnerup akornanni ataqatigiinneq nunami tamarmisulli kisitsisitigut qularnaatsuvoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigit arlalinnik atugassaqarnerat naapertorlugu nalilersuineri atorpeqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 4.7.3. Qeqqata Kommuniani pualavallaarujussuartut, pigissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=114.

Takussutissiaq 4.7.3-mi takuneqarsinnaavoq, pualavallaarujussuartut pigissaarnermut uuttuummi qaffasissutsinut agguataarnerini akuleriinnerusut. Qeqqata Kommuniani pualavallaarujussuarnerup aamma pigissaarnerup akornanni kisitsisitigut qularnaatsumik ataqatigiittoqarnersoq takuneqanngilaq. Kommunini allani pualavallaarnermut tunngatillugu assigiinngissut erseqqissumik takuneqarpoq, pigissaarnerpaat akornanni pualavallaartut amerlanerullutik. Tamanna aamma nunap sinneranut atuuppoq, pualavallaarujussuartut amerlanerusut pigissaarnermut uuttuummi 6-imiillutik, agguataarnerup taassuma killormoortua europami takuneqartarluni (Loring & Robertson, 2014). Nuna tamakkerlugu sukumiinerusumik misissueqqissaarnerit takutippaat, pualavallaarujussuarnermi inuuniarnikkut assigiinngissut angutinut kisimi kisitsisitigut qularnaatsuvoq.

5. Kulturimut tunngasutigut peqqissutsimut uuttuutit

Inooriaaseq, kingornuttakkat aamma pinnguutit peqqissutsitsinnut tunngaviusumik tunngavileeqataapput (WHO, 2021). Tassunga ilanngullugit inooqataanikkut tunngavileeqataasut ilisima-neqarluartut arlaqartut ilaapput, soorlu inuunermi atukkat, ilinniartitaaneq, ineqarnikkut pissutsit, peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanik atuisinnaaneq, ilaalu ilanngullugit. Aammali atitunerusu-mik isigalugu peqqissutsimut aamma atugarissaarnermut illersuutitut pissutaasunut aamma aarleri-naatinut pissutaasunut tunngasut inuuniarnikkut aamma kulturikkut peqqissutsimut tunngavileeqataasut pingaarutillit piupput (Healey allallu, 2019; Ingemann & Larsen, 2018).

Kalaallit oqaasiat 'peqqinneq' peqqinnermik, ilaatigut naleqartitat tassaasut maniguunneq, atas-suteqarneq, avatangiisit aamma misilittakkat tunngavigalugit ataatsimut isiginnilluni paasinninneru-voq. Taamaalilluni peqqinneq pillugu taaguut nunanut killernut tunngatillugu allaaneruvoq, "nap-paat akerlialu peqqinneq" oqaluuserineqarnerusarlutik. Taamaattumik pingaaruteqarpoq peqqinneq kulturimut tunngatillugu isigissallutigu. Taamaattumik aamma peqqinneq innuttaasut naleqartitaan-nit aamma nukittuffiinit aallaaveqassaaq, peqqissumik toqqaaneq inummut ataasiakkaamut pingaaruteqassappat. Pissutsit taakku takussutissiami (takussutissiaq 5.1-imi) ataaniittumi takutinneqarput.

Takussutissiaq 5.1. Peqqinnermut tunngavileeqataasut. Takussutissiaq Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit ineriartortinneqarpoq, kalaallinut tunngatillugu peqqinnermut taaguutip kulturikkut aallaavillip takutinnissaa siunertaralugu (Ottendahl allallu, 2021).

Ilisimatusarnerup takutippaa, kulturikkut sammisassaqtitsinernut peqataaneq aamma kulturikkut ataatsimoornermut ilaaneq timikkut, eqqarsartaatsikkut aamma anersaakkut peqqissutsimut pitsaasumik sunniuteqartartoq (MacDonald, Ford, Willox, & Ross, 2013). Kulturimut tunngasutigut kalaallit naleqartitaat arlallit peqqissutsimut uuttuutigalugit immikkoortumi tulliuttumi saqqummiunneqassapput, aamma 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi apeqqutitut ilaatinneqartut. Ataatsimut isigalugu Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlasuut kulturikkut sammisaqartitsinernut peqartaasarpur, soorlu pinngortitamiittarneq aamma nammineq piniakkanik nerisarneq, aamma kulturikkut naleqartitanik annertuumik pingaartitsineq, soorlu ilaqutariinni ataatsimoornermik aamma kalaaliminernik (kalaallit nerisassaataannik).

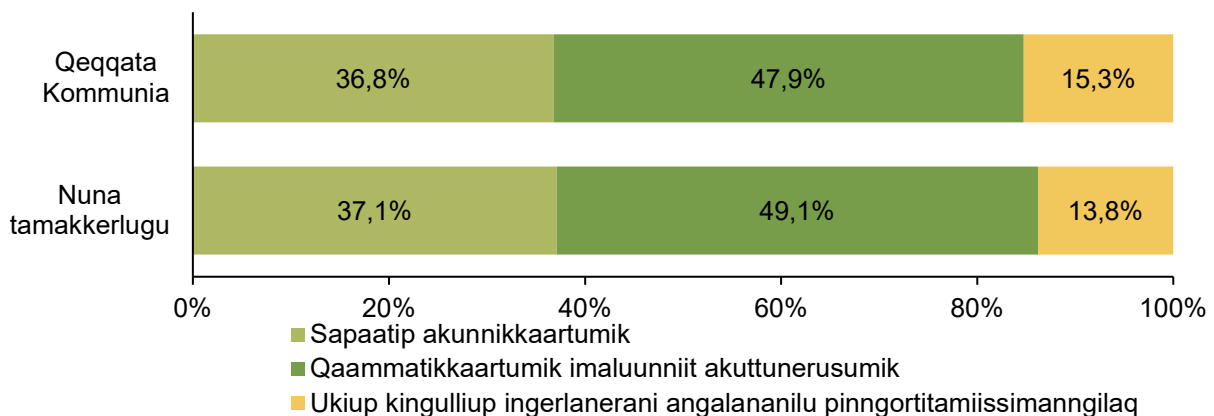
Kulturimut tunngasutigut peqqissutsimut uuttuutit 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineri pinngortitamut, ataatsimoornermut, ilaqqatannut aamma atassuteqarfinnut aamma inuulluataarnermut inuunerullu pitsaasussianut tunngasunik apeqqutinik arlalinnik ilaqarput. Peqataasut ima aperineqarput: "Ukiup ataatsip kingulliup ingerlanerani qanoq akulikitsigisumik imaatigut angalasarpit imaluunniit pinngortitamiittarpit?", "Qaammatit kingulliit pingasut ingerlaneranni qanoq akulikitsigisumik nammineq piniakkannik aalisakkannilluunniit, imaluunniit ilaqqatavut piniagaanik aalisaganilluunniit nerisarpit?", "Qanoq akulikitsigisumik ilaqqatit tamakkerlugit, tassa illoqatitit unnukkut nereqatigisarpigit", "Nalinginnaasumik qanoq akulikitsigisumik ilaqqatit imaluunniit ikinngutitit ilagisarpigit? Apeqqut inunnu illoqatigisannut tunnganngilaq" aamma "Qanga kingullermik meeqqatit imaluunniit ernuttatit ilagivigit?". Akissutissatut periarfissat tamarmik ima immikkoortiterneqarput: Sapaatip akunnikkaartumik, qaammatikkaartumik aamma ukiup kingulliup ingerlaneraniunngitsoq. Uuttuutit arlallit inuunerimik iluarisimaarinninnermut tunngatillugu qanoq pingaaruteqassusiannut tunngasut aamma saqqummiunneqarput.

Kulturimut tunngasutigut uuttuutit kulturikkut ataatsimoornermut peqataanermik nassuiaataapput, soorlu pinngortitamiittarneq aamma nammineq pisaanik nerisarneq, aamma kulturikkut naleqartitat, soorlu ilaqqat aamma kalaalimerngit.

Naggasiutigalugu kulturimut tunngasutigut uuttuutit toqqakkat eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut pingaarullit saqqummiunneqassapput. Suiaassutsini, ukioqatigiiaani aamma illoqarfiit imaluunniit nunaqarfiit akornnanni assigiinngissutit malunnaatilimmik assigiinngikkaangata oqaaseqaateqarfigineqartarput.

5.1. Pinngortitaq aamma ataatsimoorneq

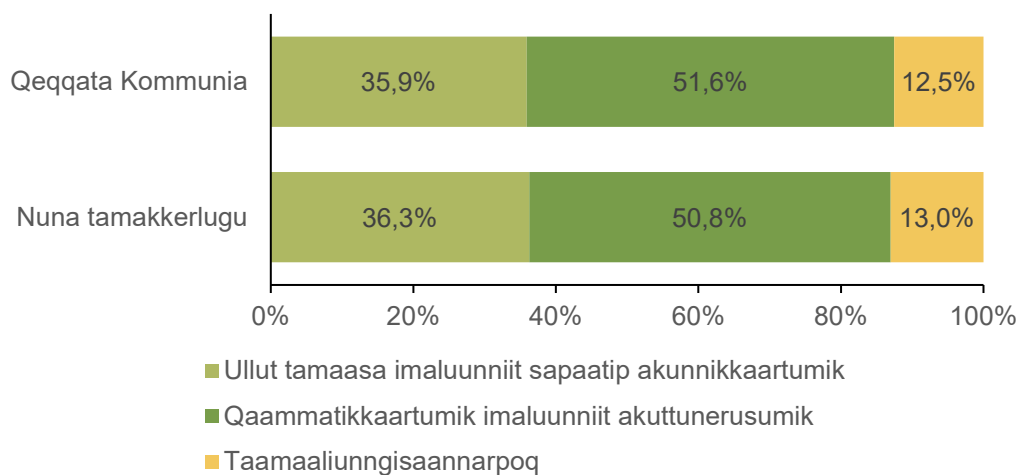
Matuma ataaniittut pinngortitamiinnermut, piniarnermut aamma aalisarnermut aamma illoqatigisat unnukkut nereqatigisarnerannut piffissamik atuinnermut tunngapput.

Takussutissiaq 5.1.1. Qeqqata Kommuniani (N=304) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) ukiup kingulliup ingerlanerani qanoq akulikitsigisumik imaatigut angalasimaneq aamma pinngortitamiissimaneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 5.1.1.-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani amerlanerpaat (85 %-it) ukiup ataatsip kingulliup ingerlanerani imaatigut angalasimallutilluunniit pinngortitamiissimasut. Qeqqata Kommuniani 37 %-it sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalallutilluunniit pinngortitamiittarsimapput. Agguataarnera nuna tamakkerlugu agguataarnerup assigivaa. Qeqqata Kommuniani illoqarfinni- aamma nunaqarfinni innuttaasut akornanni nikerarpoq, sapaatip akunnikkaartumik pinngortitamiittarsimasut amerlassusiat illoqarfimmi najugallit akornanni 35 %-iulluni, aamma nunaqarfimmi najugallit akornanni 63 %-iulluni. Tamatuma saniatigut nunaqarfimmi najugallit taamaallaat 3 %-it ukiup kingulliup ingerlanerani imaatigut angalanatilluunniit pinngortitamiissimangillat, illoqarfimmi najugallit 17 %-iullutik. Illoqarfinni- aamma nunaqarfinni najugallit akornanni assigiinngissutit kisitsisitigut qularnaatsuupput (paasissutissat takutinneqangillat).

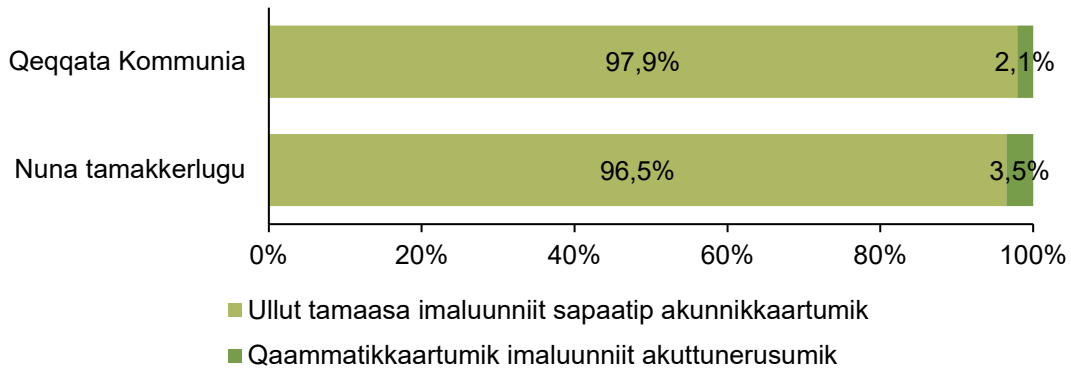
Aammattaaq sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut amerlassusiat ukioqqortusiarporneq malillugu qaffappoq. Sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut 60-inik imaluunniit amerlanerusunik ukiullit amerlanerupput (52 %-it), aamma inuusunnerusut 15-iniit 24-nik (26 %-it) ikinnerpaajullutik (paasissutissat takutinneqangillat). Assigiinngissutilli taakku kisitsisitigut qularnaatsuunngillat.

Takussutissiaq 5.1.2. Qeqqata Kommuniani (N=408) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.577) qaammatini kingullerpi pingasuni nammineq piniakkanik aalisakkanilluunniit, imaluunniit ilaquttat piniagaannik aalisagaannilluunniit qanoq akulikitsigisumik pingaarnertut nerisassanik nerisaqarneq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 5.1.2-mi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerpaartaat (87 %-it) qaammatit kingulliit pingasut ingerlanerani namminneq piniakkaminnik aalisakkaminnilluunniit, imaluunniit ilaquttat pisaavinik aalisagartaannilluunniit pingaarnertut nerisassanik nerisarsimasut. Peqataasut pingajorarterutaat sinnerlugit (36 %-it) qaammatit kingulliit pingasut ingerlanerani ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik namminneq imaluunniit ilaquttat piniagaannik aalisagartaannilluunniit pingaarnertut nerisassanik nerisaqartarput. Agguataarnerup assinga nuna tamakkerlugu peqataasut akornanni takuneqarpoq. Amerlassutsit taakku Qeqqata Kommuniani illoqarfinni- aamma nunaqarfinni najugallit akornanni nikerarput, illoqarfimmi najugallit 31 %-ii namminneq piniakkaminnik ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik nerisaqartarlutik,

nunaqarfimmi najugallit 66 %-iinut tamanna atuulluni. Illoqarfiit- aamma nunaqarfiit akornanni assigiinngissutit kisitsisitigut qularnaatsuupput (paasisutissat takutinneqanngillat).

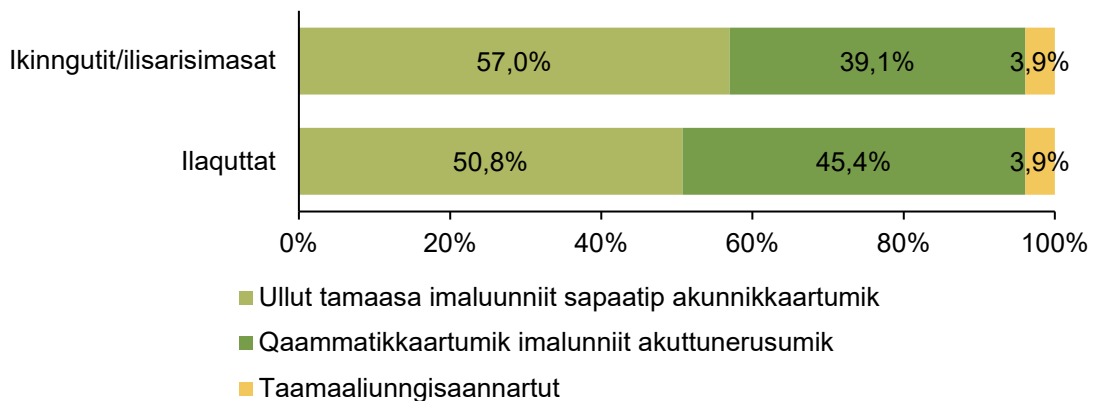

Takussutissiaq 5.1.3. Qeqqata Kommuniani (N=373) aamma nuna tamakkerlugu (N=2.322) ilaqqat najugaqatigisat qanoq akulikitsigisumik unnukkut nereqatigisarneri. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq.

Takussutissiaq 5.1.3-mi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerpaartaasa (98 %-it) ilaqqatit najugaqatigisatit ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik unnukkut nereqatigisaraat. Amerlanngitsunnguit (2 %-it) ilaqqatit qaammatikkaartumik akuttunerusumilluunniit unnukkut nereqatigisarpaat. Agguataarneq nuna tamakkerlugu agguataarnerup assigivaa. Matumani ukiutigut assigiinngissuteqarnera takuneqanngilaq.

5.2. Ilaqqat aamma atassuteqarfiit

Peqataasut kommunimeersut ilaqqatit imaluunniit ikinngutit/ilisarisimasatit qanoq akulikitsigisumik takusarneraat immikkoortumi uani nassuiarneqarpoq.

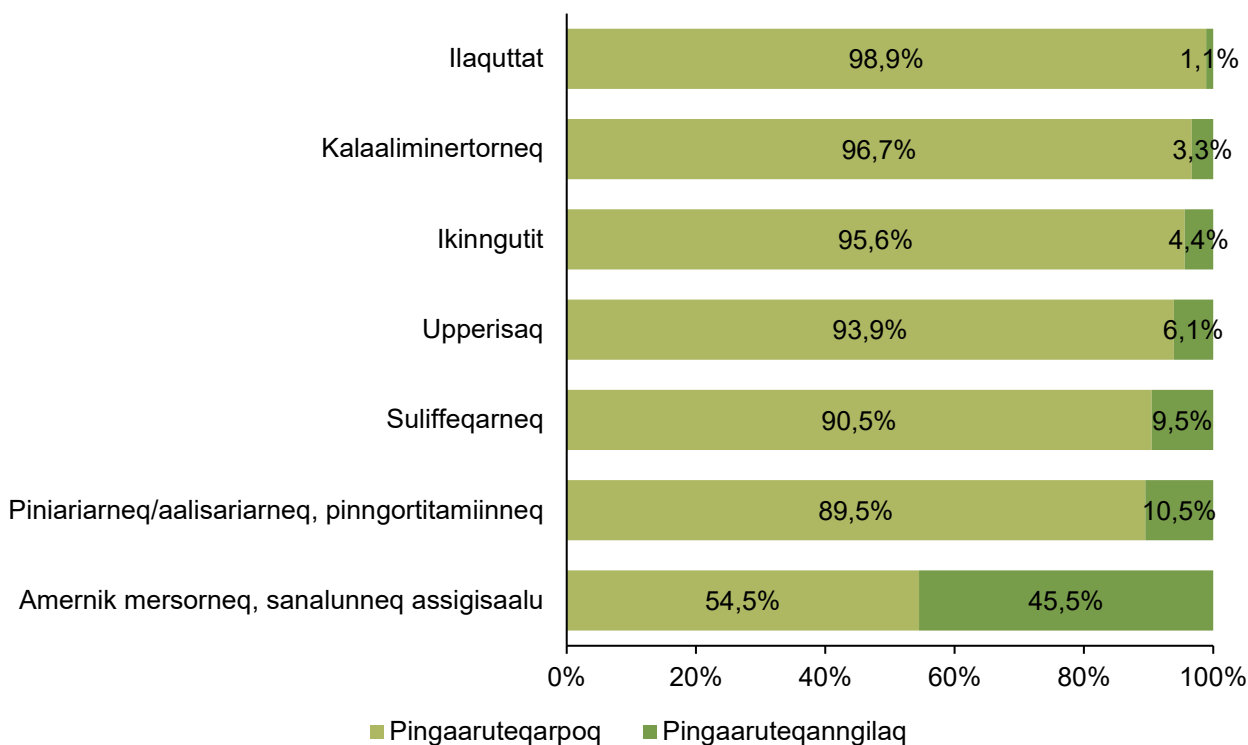

Takussutissiaq 5.2.1. Qeqqata Kommuniani peqataasut 55-inik ukiullit, imaluunniit ukioqqortunerusut akornanni ikinngutit/ilisarisimasat aamma ilaqqatit qanoq akulikitsigisumik ilagineqartarnerat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=175-176.

Takussutissiaq 5.2.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut 55-inik ukiullit, imaluunniit ukioqqortunerusut amerlanerpaartaat (96 %-it) ilaqttatik aamma ikinngutitik/ilisarimasatik ilagalugit piffissamik atuisartut. Amerlanerulaartut ikinngutitut/ilisarimasanut sanilliullugu (57 %-it) ilaqtannut ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik piffissamik atuisarput (51 %-it). Nuna tamakkerlugu sanilliussinermi Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerit ilaqtaminnut ullut tamaasa imaluunniit sapaatip akunnikkaartumik piffissamik atuisarput, ikinnerulaartullu ikinngutitik/ilisarimasatik akulikitsumik ilagisarlugit (paasissutissat takutinneqanngillat).

5.3. Ilorrisimaarneq aamma inuunerup pitsaassusia

Matuma ataani takuneqarsinnaapput ilaqqat, kalaalimerngit, ikinngutit, upperisaq, suliffik, piniarneq/aalisarneq, amernik mersorneq aamma sanalunneq inuunerup pitsaassusianut pingaarutilittut isumaqartut amerlassusiat.

Takussutissiaq 5.3.1. Qeqqata Kommuniani peqataasut 55-inik ukiullit imaluunniit ukioqqortunerusut akornanni inuunermik iluarisimaarinninnermut pingaarutilittut taaneqartunik isiginnittut amerlassusiat. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=177.

Takussutissiaq 5.3.1-imi takuneqarsinnaavoq, ilaqqat, kalaaliminertorneq, ikinngutit, upperisaq, suliffeqarneq, piniariarneq, aalisariarneq imaluunniit pinngortitamiinneq, amernik mersorneq aamma sanalunneq peqataasut inuunermik iluarisimaarinninnerannut pingaaruteqartut, assigiinngissitaartumilli annertussusilimmik. Tamarluinnangajammik inuunermik iluarisimaarinninnermut

ilaquttat pingaaruteqarnerannik isumaqarput, taamaalillunilu ilaquttat pingaaruteqarnerpaajullutik. Kalaaliminertortarneq inuunerup iluarisimaarneranut 97 %-inut pingaaruteqarpoq, aamma ikinngutit 96 %-inut pingaaruteqarlutik. Amernik mersornermi, sanalunnermi assigisaanilu suaassutsikkut assigiinngitsogarpoq, arnat amerlanerusut tamatuma pingaaruteqarneranik naliliimmata (paasissutissat takutinneqanngillat). Taaneqartut pingaaruteqassusiannut tunngatillugu nuna tamakkerlugu assigiinngitsoganngilaq.

5.4. Atugarissaarneq aamma kulturimut tunngasutigut uuttuutit

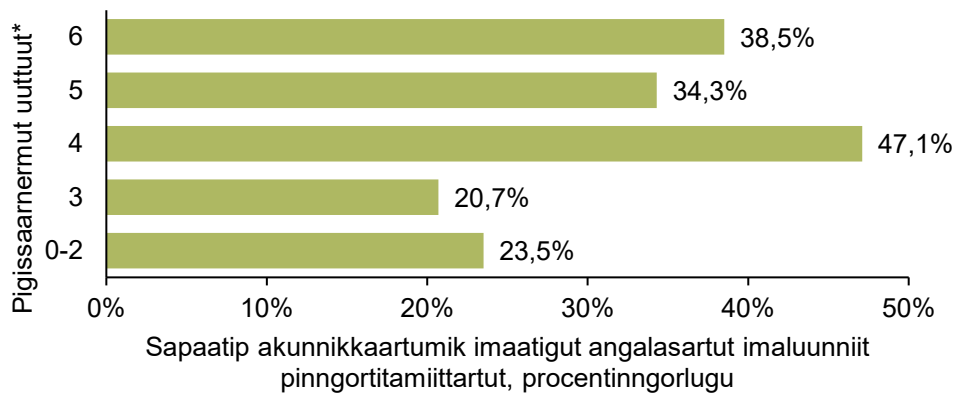
Najoqqutani takuneqarsinnaavoq, kulturikkut ataatsimoorneq eqqarsartaatsikkut pitsaasumik peqqissuseqarnermut attuumassuteqartoq (MacDonald allallu, 2013). Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermi apeqqutit kulturikkut sammisaqartitsinerit eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut at-tumassuteqarnerannik (GHQ atorlugu uuttugaq, takuuk 2.3) misissuinissamut periarfissaqalersitsi-sut ilanngunneqarmata, ataqatigiinneq taanna aamma Qeqqata Kommuniani misissorneqarpoq.

Inerniliussat takutippaat, Qeqqata Kommuniani peqataasut akornanni akulikitsumik (ullut tamaasa, sapaatip akunnikkaartumik imaluunniit qaammatikkaartumik) nammineq imaluunniit ilaquttat pisaav-inik nerisartut 85 %-it eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut taaneqarsinnaasut. Nammineq pisaanik qaammatikkaartumit akuttunerusumik nerisartut imaluunniit namminneq pisaaminnik nerinngisaan-nartut akornanni eqqarsartaatsimikkut sanngisuut ikinnerupput, aamma eqqarsartaatsimikkut innar-liasut amerlanerullutik. Matumani 75 %-it eqqarsartaatsimikkut sanngisuutut taaneqarsinnaapput (paasissutissat takutinneqanngillat).

Taamaalilluni Qeqqata Kommuniani peqataasut akornanni kulturikkut tunngasutigut attuumassutillit aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutsip akornanni pitsaasumik ataqatigiittoqartoq ilimanaateqar-poq. Eqqarsartaatsikkut peqqissutsip aamma kulturikkut sammisaqartitsinernut peqataasarnerit akornanni ataqatigiinneq illuatungaanut sammiveqarsinnaammat maluginiassallugu pingaaruteqar-poq. Imaassinnaavoq kulturikkut sammisaqartitsinernut peqataasarnerit eqqarsartaatsikkut peqqis-sutsimut pitsaasumik sunniuteqarsinnaasut, kisianni aamma imaassinnaavoq innuttaasup eqqar-sarsartaatsikkut peqqissusiata kulturikkut sammisaqartitsinerit siuarsarlugilluunniit akimmisaartik-kai.

5.5. Kulturimut tunngasutigut inuuniar-nikkut assigiinngissutinut uuttuutit

Qanoq akulikitsigisumik imaatigut angalasarnermut imaluunniit pinngortitamiittarnermut atatillugu inuuniarnikkut assigiinngissut matuma ataani nassuiarneqarpoq.

*Pigissaarnermut uuttuut inuit ataasiakkaat atortutigit arlalinnik atugassaqaernerat naapertorlugu nalilersuinermi atorpeqarpoq, 0-2 pigissaarnikkut qaffasissutsimi appasinnerpaajulluni, 6-i pigissaarnikkut qaffasissutsimi qaffasinnerpaajulluni.

Takussutissiaq 5.5.1. Qeqqata Kommuniani sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut amerlassusiat, pigissaarnermut uuttuummut agguataarlugu. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq. N=306.

Takussutissiaq 5.5.1-imi takuneqarsinnaavoq, Qeqqata Kommuniani peqataasut sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut amerlassusiat pigissaarnermut uuttuutit qaffakkiartorerani qaffakkiartularpoq. Taamaalilluni pigissaannginnerpaat akornanni 24 %-it sapaatip akunnikkaartumik imaatigut angalallutilluunniit pinngortitamiittartut, aamma pigissaarnerpaat akornanni 39 %-iullutik. Pigissaarnermut uuttuummi assigiinngissutit kisitsisitigit qularnaatsuupput, soorluttaaq nuna tamakkerlugu taamaattoq. Ataqtigiinnerup tamatuma takutissinnaavaa, kikkut soorlu umiatsiaqarnissaminut akissaqarnersut.

Peqqissutsikkut, timimik aalatitsinikkut aamma nerisaqarnikkut, aamma peqqissutsimut tunngatillugu aarlerinaatinut pissutaasunut tunngatillugu inuuniarnikkut assigiinngitsoqarneratut peqqissutsimut tunngatillugu kulturimut tunngasutigit aamma inuuniarnikkut assigiinngitsoqarpoq.

6. Eqikkaaneq aamma naggasiut

2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2019-imi tamanut saqqummi-unneqarpoq, nuna tamakkerlugu innuttaasut peqqissusiannik uuttuutit takussutissiiffiulluni, aammattaaq piffissap sivisuup ingerlanerani peqqissutsip ineriartorneranik takutitsilluni (Larsen allallu, 2019). Kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiat uku aqutugalugit najukkani innuttaasut peqqissusiat itinerusumik sammeqqippavut, kommunimilu atugarissaarneq peqqis-suserlu killiffissiorlugit.

Ataatsimut isigalugu Qeqqata Kommunianut kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiap takutippaa, Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerpaartaat pitsaasumik peqqis-suseqartut. Amerlanerpaat peqqissusertik pitsaasuusoq nalilerpaat, eqqarsartaatsimikkut sann-gisuumik peqqissuseqarlutik aamma inuunerup pitsaassusia qaffasissuusoq misigisimallugu. Ilanngulluguttaaq kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiap takutippaa, ataatsimut isigalugu Qeqqata Kommuniani peqataasut timiminnik aalatitsinermik aallutaqartut. Ataatsimut isigalugu ukiuuneranut sanilliullugu aasaanerani amerlanerit timiminnik aalatitsisarput. Aammattaaq amerlanerit isumaqarput, kommunimi timimik aalatitsinissamut periarfissat pitsaasuusut imaluunniit naammaginarpuusut, tamannalu ukioqatigiiaanut tamanut atuuppoq.

Qeqqata Kommuniani peqataasut ikitsuararsuit inoqutigiinni amerlavallaartuni najugaqarlutik misigisimapput, taamaattorli ataatsimut isigalugu illoqarfinnut sanilliullugu nunaqarfinni ineqarnikkut pissutsit ajornerupput. Ilanngullugu 18-it 30-llu akornanni ukiullit pingajorarterutaasa meeraanerminni kinguaassiuutimikkut atonerlugaaneq misigisimavaat, aamma 13 %-it inuunermik ilaani imminnut toqoriaraluarsimallutik. Kommunimi peqataasut 40 %-ii AUDIT atorlugu nassuarneqartumik ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisuupput. Inuusuttulli isumakulunnartumik takutitsipput, ukioqatigiiaanut allanut sanilliullutik inuusuttut amerlasuut ajoqutaasumik imigassamik atuisuummata. Aamma inuusuttut akornanni aalakoorniutigalugu imigassartortartut amerlanerupput. Kommunimi amerlasuut ullut tamaasa pujortartarput, tamanna peqataasut affaat sinnerlugit amerlassusilinnut atuuppoq, aamma pujortassaarniarluni kommunimit ikiuisoqarsinnaanersoq amerlanngitsut ilisimavaat. Pujortartartut kisitsisai assigalugit pualavallaartut amerlassusiat isumakulunnartoqarpoq. Qeqqata Kommuniani peqataasut 72 %-ii pualavallaarlutilluunniit pualavallaarujussuarput.

Naggasiutigalugu kommunikkaartumik innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiap takutippaa, kommunimi amerlanerpaat inuusutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq misigisimangikkaat, kisianni inuusutissartalinnik naammattunik nerisassaqaqnginneq 15-iniit 24-nut ukiullit akornanni takusaaanerulluni. Kommunimi peqataasut amerlanerpaartaat kulturikkut sammisaqartitsinernut peqataasarput, aamma naleqartitat soorlu ilaqtat, pinngortitaq aamma kalaalimerngit

pingaartitalarugit. Aamma kulturikkut sammisaqartitsinernut peqataasarneq eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut atassuteqartoq takuneqarpoq.

Kommunini innuttaasut peqqissusiannik nalunaarusiani aammattaaq peqqissutsimut tunngatillugu kommunikkaartumik inooqataanikkut assigiinngissutit qanoq innersut annertuumik sammeneqarput.

Peqataasunut pigissaarnerusunut sanilliussinermi peqataasut pigissaannginnerusut akornanni tul-liuttumi taaneqartut takuneqarput:

- Peqqissutsiminnik pitsaasumik namminneq naliliisut ikinnerupput
- Grøntsagitortartut ikinnerupput
- Sunngiffiminni issiaannarnerusartut amerlanerupput
- Ajornartorsiutaasumik imigassamik atuisut amerlanerupput
- Ullut tamaasa pujortartut amerlanerupput
- Akulikitsumik imaatigut angalasartut imaluunniit pinngortitamiittartut ikinnerupput

Pissutsit taakku peqqissumik inuuneqarnissamik kikkut tamarmik assigiimmik periarfissaqarnissaat kommunip sulissutigissagaa pisariaqalersippaat.

Qeqqata Kommuniani peqataasut nuna tamakkerlugu peqqissutsimut uuttuutit ilaanni immikkooru-teqarput. Peqqissutsimik nammineq naliliinermut aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut tunngatillugu annertuumik assigiinngissuteqarnerusoq takuneqarsinnaanngilaq. Akerlianik paasi-narsivoq, nunamut tamarmut sanilliullugu kommunimi peqataasut eqqarsartaatsimikkut sanngisuut amerlanerusut. Imigassamik atuinerlut tunngatillugu kommunimi aamma nuna tamakkerlugu assi-giinngissummik paasisaqartoqanngilaq, kisianni inuusuttut imigassamik atuinerannut tunngatillugu isumakulunnartumik paasisaqartoqarpoq. Tassunga atatillugu nunamut tamarmut sanilliullugu Qeqqata Kommuniani peqataasut amerlanerulaartut aasaanerani sakkortuumik timiminnik aalatitsisarput, aammali timimik aalatitsisarnerup qaffasissusia assigalugu. Nuna tamakkerlugu kommuninut tamanut sanilliullugu Qeqqata Kommuniani peqataasut kommunimi timimik aalatitsinissamut periarfissaqarluartoq misigisimapput. Kulturimut tunngasutigut peqqissutsimut uuttuutini assigiinngit-soqarneranik takusaqartoqanngilaq.

Innuttaasut peqqissusiannik misissuisarneq innuttaasunut aamma kommunimut qaninnerulissaaq

Ukiut ingerlanerini peqqissutsimik ilisimatusarnerpassuarni misissuinerinik ineriartortitsinerit, kiisalu misissuereernerup kingorna inerniliussanik suliaqarnerit aamma ilisimasat nutaat tunngavigalugit atuutilersitsisarnerit innuttaasunik, sumiiffinnik aamma kommuninik akuutitsiffiunngitsumik ingerlanneqartarsimapput. Tamanna Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit allanngortinneqar-suppoq, aamma taamaattumik angorusutaq tassaavoq siunissami innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnissanut, sulii Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik sinnerlugu ingerlanneqartartussanut, tunngatillugu kommuninik, aamma taamatut illoqarfinni aamma nunaqarfinni innuttaasunik qanimut oqaloqateqartarnissaq. Suleqatigiinneq taanna Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, sulii ukiut 4-6-ikkaarlugit nuna tamakkerlugu misissuinerit ingerlanneqartarnissaannik qitiusumik akisussaasu-usoq, qanimut suleqatigalugu ineriartortinneqassaaq.

Innuttaasut peqqissutsimikkut unammilligassaasa annertuut nassaarinissaannut aamma ukiorpas-suit ingerlanerini ineriartornerup malinnaaffiginissaanut innuttaasut peqqissusiannik misissuisarne-rit ukiorpassuannngortuni pingaarutilimmik atortuusimasut, suulli kommunini ataasiakkaani aamma illoqarfinni nunaqarfinnilu atugarissaarnermut aamma peqqissutsimut siuarsaataasinnaanersut pil-lugit annikitsuinnarmik uppersaataaallutillu ilisimasatigut tapertaasimallutik. Tamatuma al-lanngortinneqarnissaa kissaatigaarput, taamaalillugu kalaallit pingaarnertut naleqartitaat, soorlu pinngortitaq, ataatsimoorneq, ilaquuttat aamma atassuteqarfiit, kalaalimerngit aamma uuttuutit ata-at simut tamakkerlutik timikkut, tarnikkut aamma anersaakkut peqqissutsimik pilersitsisut aamma ilanngussinnaajumallugit.

Taamaattumik innuttaasut peqqissusiannik misissuinissap tulliuttup, 2024-mi ingerlanneqartussatut pilersaarutigineqartup, pinnginnerani kommunimi innuttaasut, illoqarfinni nunaqarfinnilu aalajan-giisartut, nunap ilaani qitiusumik peqqinnissaqarfik, kommuni, peqatigiiffiit aamma kommunimi at-tuumassutillit pingaarutilimmik inissisimasut allat oqaloqatiginiarlugit Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik immikkut ittumik iliuuseqarniarpoq. Siunertaq tassaavoq, najukkamut tunngatitamik kiisalu najukkami nukittuffiit aamma naleqartitat, kommunip illoqarfiini nunaqarfiinilu ilisarnaataasut, sammineqarnissaat siunertaralugu imarisassaanik aamma sammineqartussanik oqaluuserinninnis-saq. Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq innuttaasut aamma taamatut kom-munip misissuinerissagaa, aamma misissuinermi ilisimalikkat innuttaasunut kommunimullu ilu-aqutaanissaat pingaaruteqarpoq.

7. Najoqquat

- Bjerregaard, P., Dahl-Petersen, I. K., & Larsen, C. V. L. (2018). Measuring social inequality in health amongst indigenous peoples in the Arctic. A comparison of different indicators of social disparity among the Inuit in Greenland. *SSM - population health*, 6, 149-157. doi:10.1016/j.ssmph.2018.08.010
- Bjerregaard, P., & Larsen, C. V. L. (2015). Time trend by region of suicides and suicidal thoughts among Greenland Inuit. *International journal of circumpolar health*, 74, 26053-26053. doi:10.3402/ijch.v74.26053
- Dahl-Petersen, I., Larsen, C., Nielsen, N., Jørgensen, M., & Bjerregaard, P. (2016). Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2014. *Levevilkår, livsstil og helbred. National Institute of Public Health, University of Southern Denmark*.
- Departementet for Sundhed. (2015). *Handleplan for fysisk aktivitet 2015-2019*. Retrieved from https://www.peqqik.gl/-/media/Files/Publikationer/Rapporter_og_redegoerelser/2015/Handleplan_Fysisk_Aktivitet/Handleplan_fysisk_aktivitet_2015_2019.pdf?la=da-DK
- Diderichsen, F., Andersen, I., & Manuel, C. (2011). *Ulighed i sundhed*. Retrieved from Medicinsk sociologi–sociale fak:
- Goldberg, D. P., Gater, R., Sartorius, N., Ustun, T. B., Piccinelli, M., Gureje, O., & Rutter, C. (1997). The validity of two versions of the GHQ in the WHO study of mental illness in general health care. *Psychological Medicine*, 27(1), 191-197. doi:10.1017/S0033291796004242
- Hansen, C. B., Larsen, C. V., Bjerregaard, P., & Riva, M. (2020). The effect of household crowding and composition on health in an Inuit cohort in Greenland. *Scandinavian Journal of Public Health*, 1403494820929496. doi:10.1177/1403494820929496
- Healey, G. A., Cueva, K., Stoor, J. P. A., Larsen, C. V., Rink, E., Kanayurak, N., . . . Hiratsuka, V. Y. (2019). Exploring the term “resilience” in Arctic health and well-being using a sharing circle as a community-centered approach: Insights from a conference workshop. 8(2), 45.
- Idler, E. L., & Benyamini, Y. (1997). Self-rated health and mortality: a review of twenty-seven community studies. (0022-1465 (Print)).
- Ingemann, C., Beck, A., & Larsen, C. V. L. (2019). *Kortlægning af rygestoptilbud*. Retrieved from https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/kortlaegning_af_rygestoptilbud
- Ingemann, C., & Larsen, C. V. L. (2018). *A scoping review: Well-being among indigenous children and youth in the Arctic—with a focus on Sami and Greenland Inuit (9289353864)*. Retrieved from Copenhagen:
- Jacob, K. S., Bhugra, D. F., & Mann, A. H. (1997). The validation of the 12-item General Health Questionnaire among ethnic Indian women living in the United Kingdom. (0033-2917 (Print)).
- Larsen, C. V. L., Hansen, C. B., Ingemann, C., Sørensen, I. K., Jørgensen, M. E., Olesen, I., (2019). *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 - Levevilkår, livsstil og helbred*. Retrieved from København:
- Loring, B., & Robertson, A. (2014). Obesity and inequities. Guidance for addressing inequities in overweight and obesity.
- MacDonald, J., Ford, J., Willox, A., & Ross, N. (2013). A review of protective factors and causal mechanisms that enhance the mental health of Indigenous Circumpolar youth. *International journal of circumpolar health*, 72, 21775-21775. doi:10.3402/ijch.v72i0.21775

- Niclasen, B. (2019). *HBSC Greenland - Data from Health behavior among Schoolaged Children 2018*. Retrieved from https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/hbsc_greenland
- Ottendahl, C. B., Bjerregaard, P., Svartá, D. L., Sørensen, I. K., Olesen, I., Nielsen, M. S., & L., L. C. V. (2021). *Mental sundhed og helbred blandt 15-34-årige i Grønland - Betydningen af opvækstvilkår, beskyttende faktorer og risikofaktorer*. Retrieved from København: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2021/mental_sundhed_unge_groenland_dk
- Riva, M., Larsen, C. V. L., & Bjerregaard, P. (2014). Household crowding and psychosocial health among Inuit in Greenland. (1661-8564 (Electronic)).
- Saunders, J. B., Aasland, O. G., Babor, T. F., De La Fuente, J. R., & Grant, M. (1993). Development of the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT): WHO Collaborative Project on Early Detection of Persons with Harmful Alcohol Consumption-II. *Addiction*, 88(6), 791-804. doi:10.1111/j.1360-0443.1993.tb02093.x
- Styrelsen for forebyggelse og sociale forhold. (2019). *Killiliisa - Lad os sætte grænser. Årsrapport 2019*. Retrieved from <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Killiliisa%20Arssrapport%202019%20DA%20web.pdf>
- Sundhedsstyrelsen. (2020). *Livskvalitet - Notatserie om overgangen til livet uden for arbejdsmarkedet*. Retrieved from https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2020/AEldre-overgang-notatserie-og-VIVE-rapport/1_-_Livskvalitet.ashx?la=da&hash=11F0A16C1B2D88C0D7C2EE6356D80C5F89EFE846
- Sundhedsstyrelsen. (2021). Mental sundhed. Retrieved from <https://www.sst.dk/da/viden/mental-sundhed>
- WHO. (2021). Social determinants of health. Retrieved from https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1

8. Ilanngussaq

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq 2018

2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq tassaavoq inuusuttunik aamma inersimasunik Kalaallit Nunaanni najugalinnik misissuineq, Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit Steno Diabetes Center Copenhagen suleqatigalugu Statens Institut for Folkesundhedim it ingerlanneqartoq. Siunertarineqartoq pingaarneq tassaavoq innuttaasut akornanni peqqissutsip aamma napparsimasarnerup nassuiaateqarfigineratigut 2018-imi innuttaasut peqqissusiat killiffissiusallugu, kiisalu siusinnerusukkut 1993-1994-imi, 1999-2001-imi, 2005-2010-mi aamma 2014-imi innuttaasut peqqissusiannik misissuisarnerit inerniliussat sanilliunnerisigut ukiut ingerlaneranni peqqissutsip aamma napparsimasarnerup malinnaaffiginissaa.

Misissuinermit pingaarnertut sammineqartut tassaapput Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissusiannut uuttuutit, aamma Inuuneritta II-mi (Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissuunissaannik suli niut 2013-2019) suliassaqarfiit ilaatinneqartut: Nerisaqarneq, pujortartarneq, imigassaq aamma ikiaroorartoq kiisalu timimik aalatitsineq. Pingaarnertut misissorneqarput inuiaqatigiinni inuiaqatigiit katitigaanerit, peqqissutsikkut nunap ilaani aamma inuuniarnikkut allanngorarnerit, napparsimalernissamut aarlerinaatinut pissutaasut, inuuniarnikkut atukkat, eqqarsartaatsikkut peqqissuseq aamma napparsimasarnerit (Larsen allallu, 2019). Innuttaasut peqqissusiannik siusinnerusukkut misissuisarnerit 2014-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq pilugu nalunaarusiami nassuiarneqarput (Dahl-Petersen allallu, 2016).

Paasissutissanik katersuineq 2017-imi aggustimiit 2019-imi januaarip tungaanut qaammatit 18-it sinnerlugit ingerlanneqarpoq, aamma sumiiffinni ilaatigut atuarfinni katersortarfinnilu ingerlanneqarluni. Tamatuma saniatigut 2016-imi aggustimi septembarimilu piareersaataasumik Qaanaami misissuinermit paasissutissat katersorneqartut 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit paasissutissanut tamakkiisunut ilanngunneqarput. Illoqarfinnut angalanerit timmisartumik ingerlanneqarput, aamma angallat Kisaq nunaqarfinnut katillugit arfineq-pingasunut angalanernut marlunnut atorneqarluni. Paasissutissat suleqatigiinnit, nakkutilliisumik, apersuisunik sungiusarimasunik pingasunik, aaviisartunik marlunnik aamma misissuinermit ikiortimik ataatsimik inuttalimmit, katersorneqarput. Tamatuma saniatigut illoqarfinni aamma nunaqarfinni amerlanerpaani sumiiffimmi najugalimmik apersuinermit aamma peqataasussanik aggersaanermut ikiorteqarpoq. Peqataasut toqqaanerit naapertorlugu apersuinerit kalaallisut imaluunniit danskisut ingerlanneqarput. Katillugit 98%-ii kalaallisut ingerlanneqarput. Aaviisartut aamma misissuiffimmi aammik misissuinermit suliaqartarput, taakku misissugassatut Danmarkimut (Steno Diabetes Center Copenhagenimut) nassiunneqannginnerini. 2018-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq pillugu paasissutissat amerlanerusut nalunaarusiami *Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissusaannik misissuineq 2018 – Inuunermit atugassarititaasut, inooriaaseq peqqissuserlu* (Larsen allallu, 2019) takuneqarsinnaapput.

Kisisitsinik misissueqqissaarneq aamma paasissutissanik pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsineq

Kommunini tamani, Kommuneqarfik Sermersooq kisiat pinnagu, illoqarfinnit nunaqarfinniillu peqataasoqarpoq, peqataasulli agguataarsimanerat illoqarfinni nunaqarfinnilu innuttaasut agguataarsimanerannut assigiinngissinnaapput. Taamaattumik kommuninut tunngatillugu peqqissuseq erseqqissumik takutinniarlugu pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsisoqarpoq. Tassa imaappoq, kommunimi nunaqarfinni peqataasut nunaqarfimmi inuttussutsimut sanilliullugu procentinngorlugu qaffasinneruppat, nunaqarfinnit peqataasut amerlassusiat misissueqqissaarnermi ilanngarneqasapput. Taamaattumik Qeqqata Kommuniani inerniliussat kommunimut tamarmut atuupput, soorluttaaq kommuninut allanut tamanut, Kommuneqarfik Sermersooq kisiat pinnagu, tamanna atuuttoq, Kommuneqarfik Sermersooq Kitaanut inerniliussat Nuummuk kisiat tunngallutik, aamma Kommuneqarfik Sermersooq Tunumut inerniliussat Tasiilamut kisiat tunngallutik. Tamanna Kommuneqarfik Sermersuup nunaqarfiini apersuisoqannginneranik pissuteqarpoq.

Pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsinerit marlungorlugit suliarineqarput. Pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsineq ataaseq kommunimi kisisitsinik misissueqqissaarnermut, aamma pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsineq ataaseq nunamut tamarmut, ilaatigut kommunini kisisitsit nuna tamakkerlugu kisisitsinut sanilliunneqarmata. Kommuninut tunngatillugu paasissutissat suaassutsinut, ukiuinut aamma peqataasut nunaqarfinni aamma illoqarfinni najugaqarnerannut tunngatillugu agguataarnerannut pingaarnersiorneqarput, aamma nuna tamakkerlugu inerniliussani peqataasut procentiisa suaassutsinut, ukiuinut aamma najugaannut tunngatillugu allanngorarnerat eqqarsaatigineqarluni, uuttuutitut taakkununga tunngatillugu 2018-imi innuttaasut tamarmik katitigaannerannut paasissutissat pingaarnersiornerisigut. Misissueqqissaarnerit suaassutsimut, ukiuinut imaluunniit nunami sumiinnerannut agguataarneqarsimappata uuttuutitut taakkununga pingaarnersiulluni agguaqatigiissitsisoqarsimassanngilaq.

Misissueqqissaarnerit kisisitsitigut naatsorsueqqissaarnermut programmi SPSS v. 25.0 imaluunniit qaffasinnerusoq atorlugu suliarineqarput. Paasissutissat kisisitsitigut misiliutit pisariitsut (chi-2 tests) atorlugit suliarineqarput, kisisitsitigut qularnaatsuunngitsoq p-værdimik nalunaarneqarluni. P-værdip kisisitsitigut qularnaatsoq kisiat takutipaa, assigiinngissutitut takuneqartut naleqquttuunersut imaluunniit soqutiginaateqarnerisut pinnagu. Nalunaarusiami inerniliussat kisisitsitigut qularnaatsutut taaneqartut tassaapput 0,05-imi imaluunniit annikinnerusumik p-værdillit.

Syddansk Universitet

Telefon: +45 6550 7777
sdu@sdu.dk
www.sdu.dk

Indsæt co-branding logo 2

Indsæt co-branding logo 1